ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

قازان تۇۋى

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ISBN 978-7-228-10839-8
9 787228 108398 >
定价：4. 50元

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

قازان تۈۋى

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى»
تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۈرۈمچى 2007-يىلى

图书在版编目(CIP)数据

锅底：维吾尔文/《维吾尔民间文学大典》编委会编. －乌鲁木齐：新疆人民出版社，2007.1
（维吾尔民间故事）
ISBN 978－7－228－10839－8

Ⅰ.锅… Ⅱ.维…Ⅲ.维吾尔族－民间故事－作品集－中国－维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2007)第006068号

策　　划：阿布都热合满.艾白
艾合买提.伊明

责任编辑：艾合买提.伊明
责任校对：阿布列孜.阿巴斯
封面设计：买买提.努比提

锅底（维吾尔文）
(维吾尔民间故事)
《维吾尔民间文学大典》编委会编

新疆人民出版社出版
(乌鲁木齐解放南路348号 邮编： 830001)
新疆新华书店发行
新疆新华印刷厂印刷
880×1230毫米 32开本 2.5印张
2007年1月第1版 2007年1月第1次印刷
印数：1-5000

ISBN 978－7－228－10839－8　　定价：4.50元

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي
ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئابباس
مۇقاۋا لايىھىلىگۇچى: مەمەت نەۋبەت

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى
قازان تۇۋى

«ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى نەشرگە تەييارلىغان

*

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى 348 №)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1230 × 880 مىللىمېتىر، 1/32
باسما تاۋىقى: 2.5
2007 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2007 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىرازى: 5000 — 1
ISBN 978-7-228-10839-8
باھاسى: 4.50 يۈەن

ئۇيغۇر خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىغا دائىر 55 كىتابچە نەشردىن چىقتى

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	چىن تۆمۈر باتۇر	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئىسكەندەر بىلەن ھۆرلىقا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئالتۇن كوكۇللۇق بالا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	كەنجى باتۇر	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	كېپىك خانىش	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	مەرۋان بىلەن تەرسا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ياغاچ ئات	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئۇر، توقماق	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	چۆچۈرە بالا	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	سىرلىق چىراغ	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شاھزادە بىلەن ئالۋاستى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئۆلمەي تۇرۇپ جەننەتنى كۆرۈش	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	باتۇر قىز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شەيتاننىڭ تىجارىتى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	بىلمەس تاز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	تەلۋە كۇيئوغۇل	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	كەمەك ھەييار بىلەن مۇختەر ھەييار	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شەيتاننى ئالدىغان تاز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئادەمي شەيتان	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	خىزىر نىياز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	سېھىرلىك ئالما	(4.50 يۈەن)

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئۆسكەك پادىشاھ	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	قاينا، چۆگۈن	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئەقىللىق كەنجى قىز	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ھەركىم قىلسا ئۆزىگە	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	يالتايغاق بوۋاي	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئۈجمە سايىسى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئەپچىلەم	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئارغىماق ماجىراسى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئىككى باينى ئەپلىگەن مالاي	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئۆرگىلىۋاي بىلەن چۆرگىلىۋاي	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	يەتتە لىڭگىلتاق بىلەن بىر شىڭگىلتاق	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شېتىلە بىلەن پېتىلە	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	مازاقخور مازاقتا ئۆلەر	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	پادىشاھنىڭ كۈننى ئۇزارتىشى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	ئېشەكنى ئۇرۇپ خوتۇننى قورقۇتۇش	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	موللام ئوغرىنى قانداق تاپتى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	قازان تۇۋى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى	شاھ بىلەن شاتۇتى	(4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق لەتىپىلىرى — 1-، 2-، 3-، 4-، 5		(ھەر بىرى 4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق چاقچاقلىرى (ھېسام چاقچاقلىرى) — 1-، 2		(ھەر بىرى 4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق مەسەللىرى — 1-، 2		(ھەر بىرى 4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق ئويۇنلىرى — 1-، 2-، 3		(ھەر بىرى 4.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق تېپىشماقلىرى — 1-، 2		(ھەر بىرى 3.50 يۈەن)
ئۇيغۇر خەلق لاپلىرى		(3.50 يۈەن)

(بۇ بىر يۈرۈش 55 كىتابنىڭ ئومۇمىي باھاسى 244.50 يۈەن)

پىلانلىغۇچىلار: ئابدۇراخمان ئەبەي، ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت

مۇندەرىجە

بانۇر ئۆچكە 1

تۈلكىنىڭ شاپائىتى 12

قورققاق 24

بالا بىلەن تۈلكە 36

بۆرىنىڭ ئۆلۈمى 39

قۇتلۇق بىلەن قارلىغاچ 48

قازان تۇۋى 56

تېكە، قوچقار ۋە بۇقا 61

ئۈچ دوست 66

كەكلىكلەر 70

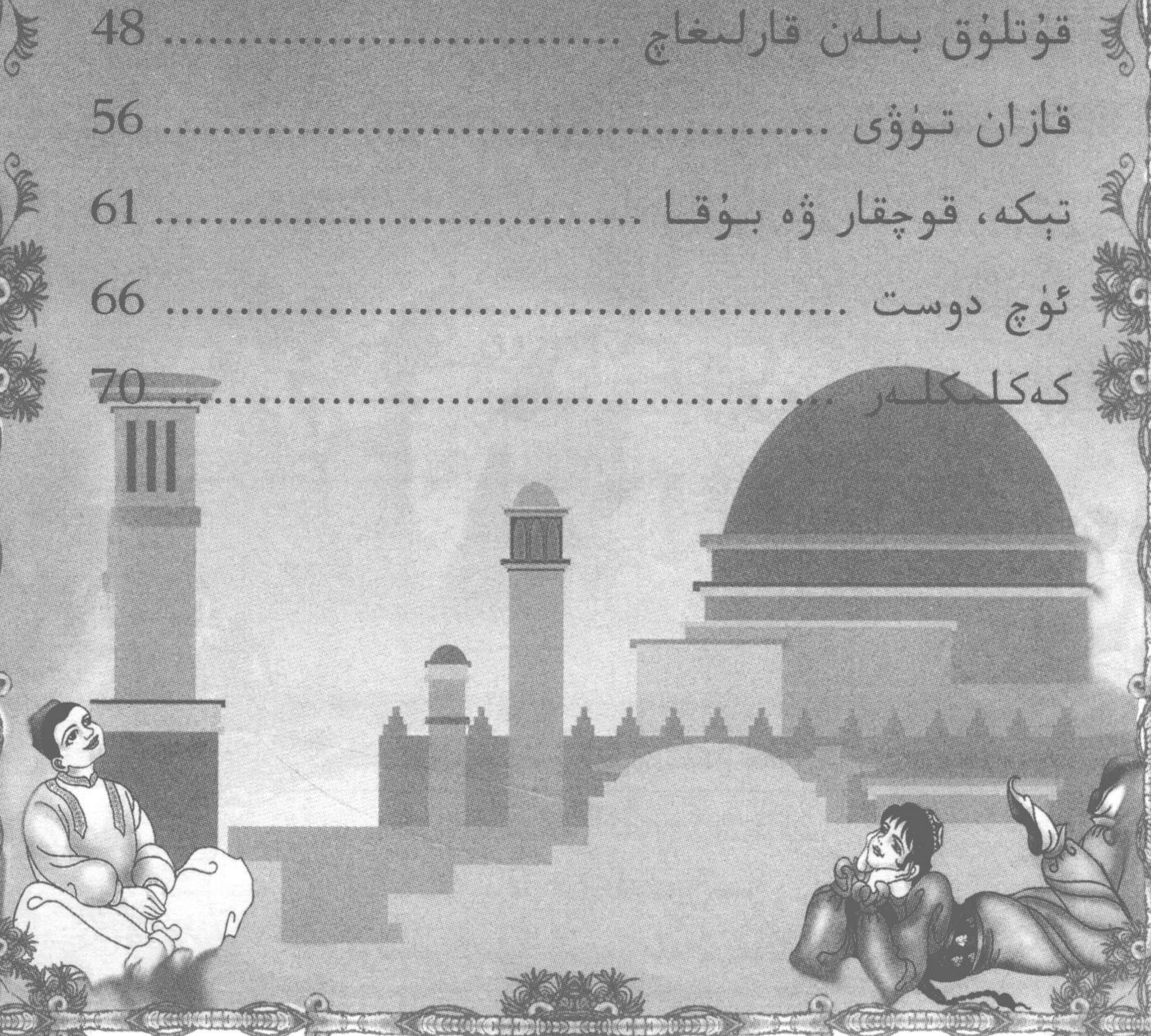

باتۇر ئۆچكە

بۇرۇنقى زاماندا بىر بوۋاي بىلەن بىر موماي ناھايىتى نامراتچىلىقتا كۈن ئۆتكۈزگەنىكەن. ئۇلارنىڭ دۇنيادا بىرلا ئۆچكىسى بار ئىكەن، ئۆچكىگە ھەر كۈنى بىر تۇتام قۇرۇق ئوت بېرىپ، يېلىنلىرىغا مۇشتلاپ يۇرۇپ، كۈنىگە بىر ئاپقۇر سۈت سېغىۋالىدىكەن. بىچارە ئۆچكە ھەر ھەپتىدە بىر كۈن دەم ئېلىشقا قويۇپ بېرىلىدىكەن، ئۆچكە شۇ كۈنىلا ئەركىن ئوتلاپ يۈرەلەيدىكەن، باشقا كۈنلىرى بولسا، بوينىدىن باغلانغان پېتى قۇرۇق ئوتنى يەپ، قوزۇق تۈۋىدە كۆشەپ ياتقىنى ياتقانىكەن.

ئۆچكە كۆكلەمدىكى دەم ئېلىش كۈنلىرىنىڭ بىرىدە، كەڭ توقايلىقتا چۆپنىڭ ئۇچىنى يەپ يايلاپ يۈرگىنىدە، ئۇنىڭ يېنىغا بىر ساغلىق قوي كېلىپ سالام بېرىپتۇ. ئۆچكە ئۇنىڭغا سىنچىلاپ قارىسا، بىچارە ساغلىقنىڭ ئەھۋالى ناھايىتى خاراب، يېلىنلىرى خالتىلىشىپ، تېرىسى ئۇستىخانلىرىغا يېپىشىپ كەتكەن، ھەربىر قوۋۇرغىسى مانا مەن دەپ چىقىپلا تۇرغۇدەك. ئۆچكە ساغلىق قوينىڭ

سالىمىنى ئىلىك ئېلىپ:

ئەي بىچارە قوي، كۆپ يول يۈرۈپسەن،
مۈشكۈل ئازابنى تازا كۆرۈپسەن.
تېرەڭدە سېنىڭ ئاندا - ساندا تۈك،
ئەمدى ئۇ ساڭا بوپتۇ ئېغىر يۈك.

دەپتۇ. ئۆچكىدىن بۇ پاراڭنى ئاڭلاپ، ساغلىق:

ئەي دوستۇم ئۆچكە، قارا ئۆزۈڭگە،
كىملەر كۈلمەيدۇ قىلغان سۆزۈڭگە.
ئۆزۈڭنى بىلگىن، ئۆزگىنى قويغىن،
سېنىڭ ئەھۋالىڭ بەتتەرغۇ مەندىن.

دەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ئىككىسى بىر - بىرى بىلەن

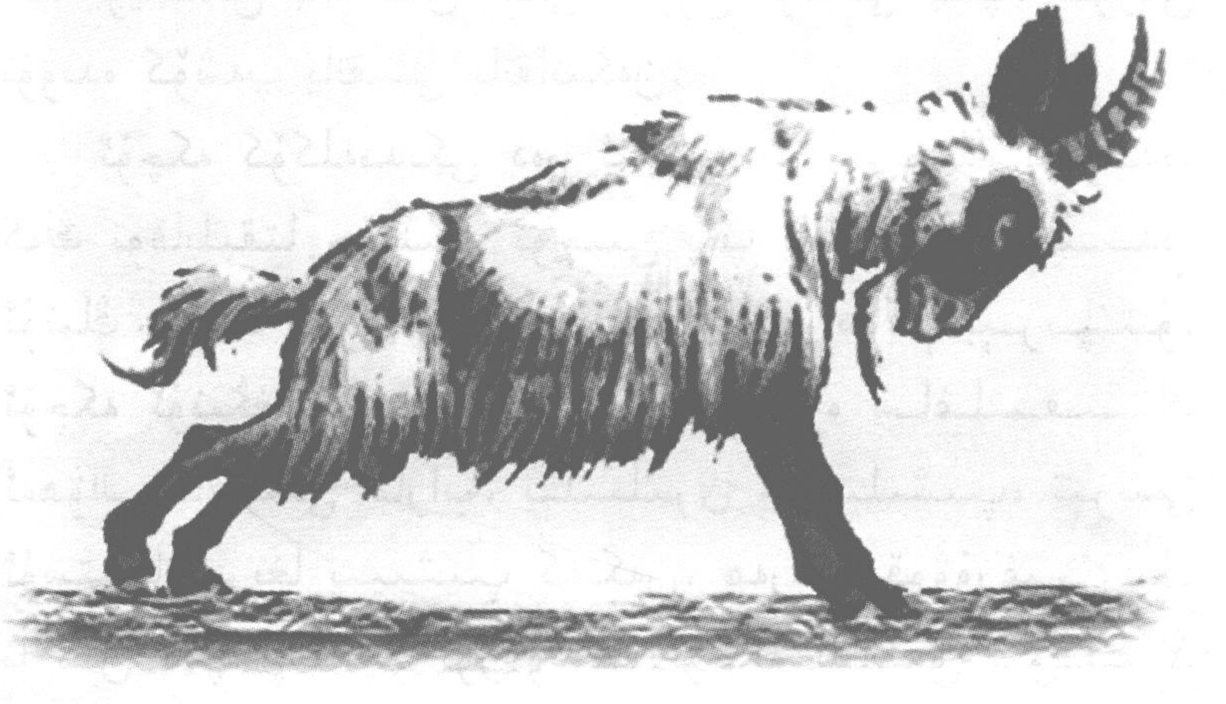

تونۇشۇپ، هال - مۇڭدىشىپ، پاراڭغا چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۆچكە:

— مېنىڭ ئىگەم بار، ئۇنىڭ مېنىڭدىن باشقا ھېچ نەرسىسى يوق، يەيدىغان ئوزۇقىمۇ يوق، پەقەت ئەر - خوتۇن ماڭا زورغا بىر تۇتام قۇرۇق ئوتنى تېپىپ بېرىپ، بىر ئاپقۇر سۈتۈمنى سېغىۋالىدۇ، بالامغا سۈت قالدۇرمايدۇ. ئۇلار شۇنىڭ بىلەن جان بېقىشىدۇ. مەن بولسام، پەقەت جۇمە كۈنىلا ئەركىن دەم ئېلىپ، يۇرىكىمنىڭ چىگىنىنى يېشىۋالىمەن، — دەپتۇ.

ئۆچكىدىن كېيىن ساغلىقمۇ بېشىدىن ئۆتكەنلىرىنى سۆزلەپتۇ. ئۇنىڭ تۇرمۇشىمۇ ئۆچكىنىڭكىگە ئوخشاشلا ئىكەن، ئۇمۇ جۇمە كۈنىلا بىر كۈن دەم ئالىدىكەن.

ئۆچكە بىلەن ساغلىق قوي خوجايىنلىرىنىڭ جەبىر - زۇلۇملىرىدىن قۇتۇلۇشنىڭ يوللىرىنى ئىزدەپتۇ، ئاخىر باشقا بىر جايغا قېچىپ كېتىشنى نىيەت قىلىشىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، نەگە قاچىمىز؟ — دەپتۇ ساغلىق قوي. ئۆچكە تۆت ئەتراپىغا قاراپ، يىراقتىكى تاغنى كۆرسىتىپ:

— ئانام ماڭا: «بالام، ئاشۇ كۆرۈنگەن تاغ ناھايىتى ئوتلۇق، سۇلىرى ياخشى، ھاۋاسى ئۇنىڭدىنمۇ ياخشى، بىر ئىلاج قىلىپ شۇ يەرگە يېتىۋالساق، ئۆمۈر بويى راھەتتە ئۆتەتتۇق، بۇ يەردە كۆرگەن ۋە چەككەن ئازابلىرىمىزمۇ يادىمىزدىن چىقىپ كېتەتتى» دەپ ئېيتقانىدى، لېكىن

ئانام رەھمەتلىك شۇ يەرگە يېتەلمەي، بىزنىمۇ يەتكۈزەل-مەي ئالەمدىن ئۆتتى. لېكىن، ماڭا يەنە: «ئەگەر بىر ئىلاج قىلىپ شۇ يەرلەرگە بارالىساڭ، كەڭ يايلاقلاردا ئەركىن - ئازادە يۈرگىنىڭدە مېنىمۇ يادلاپ قويارسەن» دەپ ۋەسىيەت قىلغان. شۇ يەرگە بارساق ياخشى بولاتتى، — دەپتۇ.

بۇ گەپ ساغلىققا تازا يېقىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىككى-سى تەۋەككۈل دەپ شۇ كۆرۈنگەن تاغقا قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇلار يولدا كېتىۋېتىپ، يىراقتىكى بىر نېمىنىڭ قارىسىغا كۆزى چۈشۈپتۇ. دەسلەپ: «بۇ قانداق نەرسىدۇ؟» دەپ قور-قۇشۇپتۇ، يېقىنلاشقاندىن كېيىن، ئۇ بىر ئۆكۈز بولۇپ چىقىپتۇ. ئۆكۈز يۇتلىرىنى ئارانلا يۆتكەپ، سەنتۈرۈلۈپ كېلىۋاتقانىكەن. ئۆچكە بىلەن ساغلىق يېقىن كېلىپ قا-رىسا، ئۆزى كۆتۈرەم بولغان، مۈڭگۈزلىرى غۇلاچتىن ئاش-قان، دۈمبىسىنى يېغىر باسقان، كۆزلىرى ئورىدەك، بۇرۇن-لىرى مورىدەك، بوينى ئۇزۇن تالدەك، گەدىنى دومباق ئىششىق، سۆزلەشكىمۇ هالى يوق ئۆكۈز ئىكەن. ئۆچكە ئۆكۈزگە سالام بېرىپتىكەن، ئۆكۈز بېشىنى لىڭشىتىپ، سالامغا ئارانلا جاۋاب قايتۇرۇپتۇ. ئۆچكە يەنە:

— ھە، ئۆكۈزۋاي، يول بولسۇن، — دەپتۇ. ئۆكۈز بىر پۇشۇلدىۋېتىپ، مۇدۇرۇلۇپ تۇرۇپ:

— ھە، بالىلار، ھەپتە ئىشلىدۇق، بۈگۈن بىر هاردۇق ئېلىپ، پۇت - قولۇمنى ئۇزۇن سۇنۇپ راھەتلىنەي دەپ كېلىۋاتىمەن، — دەپتۇ.

ئۆچكە بىلەن ساغلىق ئۆز باشلىرىدىن ئۆتكەنلەرنى سۆزلەپ، شۇ كۆرۈنگەن تاغقا كېتىۋاتقانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئۆكۈز بۇلارنىڭ سۆزى ئاياغلاشقاندىن كېيىن، بىر ئۇھ تارتىپ:

— دۇنيادىكى ئېغىرچىلىقتىن تويدۇم. سەھەر تۇرۇپ كەچكىچە ئىشلەيمەن، تىرەجەپ قوش تارتىمەن، كەچقۇرۇنلۇقى ھېچ ماجالىم قالمىغاندىلا قوشتىن چىقىمەن. «ئۆلگەننىڭ ئۇستىگە تەپمەك» دېگەندەك، ئۆيگە قايتىشتا قۇرۇق كەتمىسۇن دەپ، ئىگەم يەنە بىرمۇنچە يۈكنى ئۇستۇمگە ئارتىدۇ. ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ ئۆيگە كەلسەم تۇزۇكرەك تاماق بولسىچۇ كاشكى، بىر تۇتام پاخالدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق. ئەمدى كۈچۈممۇ تۈگىدى، تاقىتىممۇ قالمىدى، بۇ جەبىر - جاپادىن قانداق قۇتۇلارمەن، دەپ، كۆپ ۋاقىتلاردىن بېرى ئويلاپ يۈرگەنىدىم، ياخشى بولدى، سىلەر بۇ مەسلىھەتنى ئوبدان قىپسىلەر، مەنمۇ سىلەرگە يولداش بولۇپ، سىلەر بىلەن بىللە كېتەي، — دەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۇلار ئۇچى جەم بولۇپ تاغقا قاراپ مېڭىپتۇ، كۆپ يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپتۇ، ئاخىر كۆرۈنگەن تاغقىمۇ يېتىپ بېرىپتۇ.

بۇ تاغ ئۆچكە ئېيتقاندىنمۇ ياخشى، ئازادە جاي ئىكەن، ھاۋاسى تازا، ئوت - چۆپى مول، سالقىن شامىللىق، ئېرىق - ئۆستەڭى كۆپ چەكسىز يايلاق ئىكەن. ئۇلار بېرىشى بىلەن ئاياغ تەگمىگەن ئوتلارنى يەپ، سۈزۈك سۇلار-

نى ئىچىپ قورساقلىرىنى تويغۇزۇپ، چاقچاق قىلىشىپ، ئويناپ ـ كۇلۇشۇپ بىر چىنارنىڭ تۇۋىگە كەپتۇ ۋە شۇ چىنارنىڭ تۇۋىدىكى غارنى ماكان قىلىپ يېتىشىپتۇ. سەھەر ۋاقتى بولغاندا، ئۆچكە ئۇيقۇسىدا چۈش كۆرۈپتۇ، چۈشىگە خوجايىنلىرى كىرىپتۇ. خوجايىن: «نەگە يوقالدىڭ؟ ئەمدى سېنىڭدىن نەچچە كۈنلۈك سۈتنى بىراقلا سېغىۋالىمەن» دەپ، پۇتىنى چۈشەپ ساغقىلى تۇرغانمىش، ئەمچەكلىرىنى تارتسىمۇ بىر ئاپقۇر سۈتتىن باشقا سۈت چىقمىغانمىش. خوجايىنى غەزەپلىنىپ: «قالغان سۈتلىرىڭنى نېمە قىلدىڭ؟» دەپ، قولىغا يوغان سويلىنى ئېلىپ ھە دەپ ئۇرۇشقا باشلىغاندا، ئۆچكە ئاۋازىنىڭ بارىچە: «بە ـ بە ـ بە» دەپ ۋارقىرىۋېتىپتۇ. ئۆچكىنىڭ ئاۋازىدىن چۆچۈپ ئويغانغان ساغلىق قوي بىلەن ئۆكۈز: «ۋاي نېمە بولدى؟ نېمە بولدى؟» دەپ قورقۇپ كېتىشىپتۇ. ئۆچكە ئويغىنىپ كۆزىنى ئېچىپ، يۈرىكى جايىغا چۈشۈپ:

— خۇداغا شۈكۈر، چۈشۈم ئىكەن... — دەپ، چۈشىدە كۆرگەنلىرىنى بىر ـ بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

كۈندىكىدەك سەھەر ئويغىنىش، بويىنىغا ئارغامچا سېلىنىش، قىيناش، ئازابلاش يوق. ئۇلار ئەمدى تېزلا سەمرىشكە باشلاپتۇ، بولۇپمۇ ئۆكۈز ناھايىتى بەك سەمرىپتۇ. ئۇنىڭ سۆلىتىنى كۆرگەن ھەر قانداق ياۋايى ھايۋانمۇ قاچىدىغان بوپتۇ.

بىر كۈنى ئۆكۈز ئۆچكە بىلەن ساغلىققا:

— مەن غارنىڭ ئىچىدە ئىسسىققا چىدىيالمايۋاتىمەن.
بۇگۈن چىنارنىڭ تۈۋىدە ياتاي، — دەپتۇ. ئەمما، بۇ كېچە سوغۇق بولۇپ كېتىپ، ئۆكۈزنىڭ پۇت - قولى ئۈيۈشۈپ قاپتۇ، ئەتىگەنلىكى يولداشلىرى چىقىپ قىچقارسا، ئۇن چىقمىغۇدەك، «نېمە بولدىكىنە بۇ؟» دەپ، بېرىپ قارىسا، سوغۇقتا كاسىلداپ تىترەپ ياتقۇدەك. ئىككىسى مەسلىھەتلىشىپ، ئوت تېپىپ ئۆكۈزنى ئىسسىتىش قارارىغا كەپتۇ. ئۆچكە چىنارنىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئۇياق - بۇياققا قاراپتۇ، بىر چاغدا ئۇ يەس تەرەپتە ئىس چىقىۋاتقان ئۆڭكۈرنى كۆرۈپتۇ. ئۆچكە چىناردىن دەررۇ چۈشۈپتۇ، ساغلىق ئىككىسى ئۆكۈزنى ئاران يۆلەپ قوپقۇزۇپ، ئىس چىققان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ، يولدا كېتىۋاتسا، بىر يەردە يولۋاس تېرىسى ئۇچراپتۇ، ئۆچكە تېرىنى ئېلىپ ئۆكۈزنىڭ ئۈستىگە يېپىپتۇ، يەنە بىرئاز ماڭغاندىن كېيىن بىر بۆرە تېرىسى ئۇچراپتۇ، ئۇنىمۇ ئۆكۈزنىڭ ئۈستىگە يېپىپتۇ.
ئۇلار ئاخىر ئىس چىققان يەرگە يېتىپ بېرىپتۇ، قارىسا، بۇ جايغا پۈتۈن يىرتقۇچ هايۋانلار يىغىلغانىكەن، ئەسلىدە بۇ يىرتقۇچ هايۋانلارنىڭ مەشرەپ قىلىدىغان جايى ئىكەن. ساغلىق بىلەن ئۆكۈز قورقۇپ كەينىگە ياناماقچى بوپتۇ. ئۆچكە ئۇلارنى توختىتىپتۇ ۋە ئالدى بىلەن ئۆزى سالام بېرىپ ئۆڭكۈرگە كىرىپتۇ، كەينىدىن ساغلىق بىلەن ئۆكۈز كىرىپتۇ، كىرىپ قارىسا، شىر، يولۋاس، بۆرە، تۈلكىدىن تارتىپ ھەممە يىرتقۇچ هايۋانلار ئولتۇرغانىكەن.

يولۋاس پادىشاھ تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، تۈلكىنى: «بۇ-گۈن سېنىڭ مەشرەپ قىلىپ بېرىش نۆۋىتىڭ تۇرۇپ، نې-مىشقا تاماق تېپىپ كەلمىدىڭ؟» دەپ قىستاۋاتقانىكەن. تۈلكە:

— ھەممە يەرنى ئاختۇرۇپ كەلدىم، ھېچقانداق ئوزۇق ئۇچراتمىدىم. خۇدا ئۆزى يەتكۈزمىسە، بەندىنىڭ نېمە ئاما-لى؟ — دەپ تۇرغاندا، ئۆچكە، ساغلىق، ئۆكۈزلەر بۇ سو-رۇنغا كىرىپ كەلگەنىكەن. ئۇلار كىرىشى بىلەن تۈلكە نا-ھايىتى خۇرسەن بولۇپ:

بۇ ئولتۇرغان ھەممىمىزگە يولۋاس ئۆزى باش،
بۇنداق سېمىز بورداق ماللار بىزگە تەييار ئاش.
ئالدىمىزغا ئۆزى كەلدى، قوي بىلەن ئۆچكە،
ئاتمىش پۇتلۇق ئۆكۈز ئولجا، تويىمىز گۆشكە.

دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ قوي بىلەن ئۆكۈزگە تىترەك ئولى-شىپ، سۆر بېسىشقا باشلاپتۇ، لېكىن ئۆچكە ئۆزىنى تۇخ-تىتىپ، يولۋاسقا قاراپ تۇرۇپ مۇنداق دەپتۇ:

چارباغلىق، ئېگىز تاغلىق جايدا قاسساپمەن،
سۆزلىرىمگە قۇلاق سېلىپ ئاڭلا ئەمدى سەن.
ئاتمىش يولۋاس، ئاتمىش بۆرە ھەم ئاتمىش تۈلكە،
توختام قىلغان دۇكانچىمەن داڭلىق ئۆلكىگە.

خۇدايىمغا شۈكۈر قىلاي، تاپتىم كانىدىن،
قېنى چىقسۇن باتۇرلىرى، كەچسۇن جانىدىن.

شۇنىڭدىن كېيىن بۇ يەردىكى يىرتقۇچ ھايۋانلار بىر - بىرىگە قارىشىپ، ئاستا مارىشىپ، بىر - بىرلەپ تالاغا چىقىپتۇ. ئۇلار ھېلىقى يولۋاس، بۆرە، تۈلكىلەرنىڭ تېرىلىرىنى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۇركۇپتۇ ۋە ھەر تەرەپكە پىتىراپ قېچىپتۇ. يولۋاس پادىشاھ بولسا، ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىدە يالغۇز قاپتۇ. ئۇ قورقىنىدىن ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ ماڭغانىكەن، ئۆكۈز يۈگۈرۈپ كەلگەن پېتى ئۇنىڭ قورسىقىغا

ئۇسۇپتۇ، ئۆچكە بىلەن ساغلىقمۇ ياردەمگە كېلىپ، يولۋاسنى ئۇسۇشكە باشلاپتۇ. يولۋاس ئۆلەر ھالەتكە يېتىپ، ئاخىر يالۋۇرۇپ:

— جان ئاكىلار، بۇنىڭدىن كېيىن سىلەرگە زادى تەگمەيمەن، سىلەر تەرەپكە بىرەر يىرتقۇچ ھايۋاننىمۇ قەدەم تاشلاتمايمەن. مېنى قويىۋېتىڭلار! — دەپتۇ.

بايىقى يىرتقۇچ ھايۋانلار بۇلاردىن قېچىپ بېرىپ بىر يەرگە توپلىشىپتۇ، قورقۇنچلىرى بېسىلغاندىن كېيىن، ئاشۇ ئۈچ لوق گۆشتىن قاچتۇقمۇ؟ دەپ، قاچقىنىغا پۇ-شايمان قىلىشىپ، ئۇلارنىڭ كەينىدىن قوغلاپ مېڭىپتۇ.

ئۆچكە بۇلارنىڭ كېلىۋاتقىنىنى يىراقتىن كۆرۈپلا، دەررۇ ساغلىق بىلەن ئۆكۈزنى چىنارنىڭ ئۈستىگە چىقىد-رىۋېتىپ، ئۆزى بىر پىنھان جايغا مۆكۈنۈۋاپتۇ ۋە ساغلىق بىلەن ئۆكۈزگە:

— ئەگەر ھېلىقى يىرتقۇچ ھايۋانلار بىزنى ئىزدەپ كېلىپ تاپالماي شۇ جايدا ئولتۇرۇپ قېلىشسا، قاتتىق ئاۋاز بىلەن ۋارقىراپ، ئۆزۈڭلارنى چىناردىن تاشلاڭلار، — دەپتۇ.

يىرتقۇچلار بۇلارنى ئىزدەپ كېلىپ تاپالماي، چىنارنىڭ تۈۋىگە يىغىلىپ، تۈلكىگە يالۋۇرۇپتۇ:

— سەن پالچى ئىدىڭ، بىر پال ئاچقىن، ئۇلار نەگە مۆكتىكىن؟

تۈلكە چوقچىيىپ ئولتۇرۇپ پال ئاچقىلى تۇرۇپتۇ،

باشقىلىرى ئۇنىڭغا قارىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئۆكۈز بىلەن ساغلىق ئاۋازىنىڭ بارىچە ۋارقىراپ، چە- نىارنىڭ ئۇستىدىن ئۆزلىرىنى تاشلاپتۇ. شۇ ئارىدا نېرىقى تەرەپتىن:

— پالچىنى تۇت ! — دېگەن دەھشەتلىك بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. بۇ تۇيۇقسىز يۈز بەرگەن ئەھۋالدىن قورقۇ- شۇپ كەتكەن ۋەھشىي هايۋانلار ئالدى - كەينىگە قارىماي قېچىپتۇ ۋە ئىككىنچى بۇ ئەتراپقا يولىماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۆكۈز، ئۆچكە، ساغلىق قوي بۇ يەردە ئۆمۈرۋايەت خاتىرجەم ياشاپ ئۆتكەنىكەن.

تۈلكىنىڭ شاپائىتى

ئۆتكەن زاماندا، شەھەردىن يىراق قىشلاقتا بىر كەم-بەغەل كىشى ئۆتكەنىكەن. بۇ كىشىنىڭ ئىشكى ئالدىدا بىر تۈپ جىگدىسى بولۇپ، پۈتۈن ئائىلىسى مۇشۇ بىر تۈپ جىگدىگە تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن. يىللارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بۇ كىشى ئالەمدىن ئۆتۈپ، جىگدە ئۇنىڭ ئوسمان ئىسىملىك يالغۇز ئوغلىغا قاپتۇ. ئوسمانمۇ تۇرمۇشىنى مۇشۇ جىگدىگە تايىنىپ ئۆتكۈزۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇ يىگىرمە ياشلارغا كىرىپتۇ. ئۇنىڭ جىگدىسى شۇ يىلىمۇ ناھايىتى ياخشى بوپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئوسمان جىگدە مېۋىسىنىڭ بارغانسېرى ئازلاپ كېتىۋاتقانلىقىنى بايقاپ قاپتۇ. ئۇ كۆڭلىدە، بۇنىڭدا بىر سىر بولسا كېرەك، دەپ ئويلاپتۇ - دە، كېچىسى بىر خالىي جايغا مۆكۈنۈپ تۇرۇپ، جىگدىنى كۆزىتىشكە باشلاپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا قارىسا، بىر تۈلكە ئاستا كېلىپ، ئەتراپتا ھېچكىم يوقلۇقىنى كۆرگەندىن كېيىن جىگدىگە يامىشىپ چىقىپ، ئۇنى راسا يەپ تويغاندىن كېيىن غىپپىدە تىكى-

ۋېتىپتۇ. ئوسمان بۇنى كۆرگەندىن كېيىن تۈلكىنى بابلى-ماقچى بوپتۇ ـ دە، ئەتىسى بىر قاچا قارا يېلىمنى قايناـتىپ، كەچقۇرۇن تۈلكە كېلىدىغان ۋاقىتتا يېقىن ئۇنى جىگدىنىڭ ھەممە شاخلىرىغا سۇۋاپ قويۇپ، ئۆزى يوغان بىر توقماقنى تۇتۇپ ھېلىقى خالىي جايغا مۆكۈنۈپ تۈل-كىنى كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا ھېلىقى تۈلكە يەنە كېلىپ ئۇدۇل جىگدىگە چىقىپ ئۇنى يېيىشكە تەمشەلگەنىكەن، پۇتلىرى يېلىمغا يېپىشىپ قېلىپ، قىمىر قىلالماپتۇ. شۇ چاغدا ئوسمان مۆكۈنگەن جايىدىن چىقىپ تۈلكىنى ئۇرۇشقا باشلاپتۇ، تۈلكە توقماقنىڭ زەربىسىگە چىدىماپتۇ. شۇ چاغدا ئۇ تىلغا كىرىپ:

— ھەي ئادەمزات، مېنى ئۇرمىساڭ، مېنىڭ ئۇششاق باللىرىم بار، ماڭا رەھىم قىلغىن، — دەپ يىغلاپ يالۋۇرۇپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئوسمان:

— ھەي ھارامزادە، سەن مېنى ئالدايمەن دېمە، بىز پۈتۈن ئائىلىمىز بويىچە مۇ-

شۇ بىر تۈپ جىگدىگە تايىنىپ ھايات كەچۈرۈۋاتىمىز، سەن جىگدىنى يەپ كەتسەڭ، بىز نېمە بىلەن تىرىكچىلىك قىلىمىز؟ — دەپتۇ - دە، تۈلكىنى تېخىمۇ قاتتىق ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. تۈلكە يەنە يالۋۇرۇپ:

— ھەي ئادەمزات، سەن مېنى قويۇپ بەرسەڭ، مەن سېنى ئۆمۈر بويى يەتكۈدەك بايلىققا ۋە پادىشاھلىق تەختىگە ئىگە قىلىمەن، — دەپتۇ. ئوسمان ئىشەنمەي ئۇرۇشنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. تۈلكە يالغان ئېيتمايدىغانلىقىنى، ئۇنى چوقۇم مۇرادىغا يەتكۈزىدىغانلىقىنى قايتا - قايتا ئېيتىپتۇ. بۇنىڭ بىلەن ئوسمان يۇمشاپ، تۈلكىنى جىگدىدىن چۈشۈرۈپتۇ. بۇ چاغدا تۈلكە:

— ھەي ئادەمزات، سەن ھېچقانداق ئاغرىنماي بۇ جىگدىڭنى كەسكىن، — دەپتۇ. ئوسمان بۇ گەپنى ئاڭلاپ:

— ھەي ھارامزادە خۇنپەر، سەن يەنە جىگدىنى كەستۈرۈپ ئازغىنا ئېشىمدىنمۇ قۇرۇق قويماي دەمسەن؟ — دەپ، ئۇنى ئۇرۇشقا تەمشىلىپتۇ. تۈلكە ھەرگىز ئۇنداق نىيىتىنىڭ يوقلۇقىنى، جىگدىنى كەسمىسە بايلىققا ۋە پادىشاھلىق تەختىگە ئېرىشكىلى بولمايدىغانلىقىنى قايتا - قايتا ئېيتىپتۇ. ئوسمان بۇ گەپكە ئىشىنىپ جىگدىنى كېسىپتۇ. تۈلكە ئېيتىپتۇكى:

— ھەي ئادەمزات، سەن بۇ جىگدىنى سۆرەپ كەينىمدىن شەھەرگە قاراپ ماڭسەن، قالغىنىنى ئۆزۈم بابلايمەن، — دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئوسمان جىگدىنى سۆرەپ

يولدا چاڭ ـ توزان چىقىرىپ، تۈلكىنىڭ كەينىدىن شەھەرگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. تۈلكە ئالدىدا مېڭىپ، ئۇدۇل پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا كىرىپتۇ ـ دە:

— ئى شانۇ شەۋكەتلىك شاھ ئالىيلىرى، بۈگۈن سىزنىڭ شەھىرىڭىزگە ئۇلۇغ ئوسمان پادىشاھلىقىنىڭ شاھزادىسى نۇرغۇن مال ـ مۈلۈك بىلەن زىيارەتكە كەلدى، بۇ خەۋەرنى يەتكۈزۈش ئۈچۈن مېنى ئالدىن ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى، — دەپتۇ.

پادىشاھ بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ۋەزىر ـ ئۆلىمالارنى ئېلىپ ئوردىنىڭ راۋىقىغا چىقىپ قارىغانىكەن، يىراقتىن بۇ تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقان قويۇق چاڭ ـ توزاننى كۆرۈپتۇ ھەمدە بۇ خەۋەر راست ئىكەن، دەپ، شاھزادىنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن ئالدىغا ئادەم ئەۋەتمەكچى بوپتۇ. تۈلكە دەرھال كەينىگە يېنىپ ئوسماننىڭ ئالدىغا كەپتۇ ـ دە، ئۇنىڭ كالتە ئىشتىنىدىن باشقا كىيىملىرىنىڭ ھەممىسىنى سالدۇرۇپ، كىيىملەرنى يوشۇرۇپ قويۇپتۇ ـ دە، ئۇنى شۇ جايدىكى بىر تۈپ دەرەخقە باغلاپ قويۇپ:

— ھەي ئوسمان، پادىشاھنىڭ ئەلچىلىرى سېنى كۈتۈۋېلىشقا كېلىۋاتىدۇ، ئۇلار كەلگەندە سەن ئۇلارغا، بۇ شەھەرنىڭ قاراقچىلىرى يامان ئىكەن، ئۇلار تۇيۇقسىز ئالدىمدىن چىقىپ بارلىق مال ـ مۈلكۈمنى بۇلاپ، مېنى مۇشۇ دەرەخكە باغلاپ قويدى، دېگىن، — دەپتۇ ھەمدە

دەرهال كەينىگە قايتىپتۇ. بىر ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆت-
كەندە پادىشاھنىڭ ئەلچىلىرى كېلىپ، بىر كىشىنىڭ دە-
رەخكە باغلاقلىق تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، نېمە ئىش ئىكەن-
لىكىنى سورىغانىكەن، ئوسمان بايا تۇلكە ئېيتقان گەپلەر-
نى تەكرارلاپتۇ. ئەلچىلەر ئوسماننى يېشىپ، بىر پارچە
رەخت بىلەن ئوراپ ئوردىغا ئېلىپ قايتىپتۇ، ئوردىغا
قايتقاندىن كېيىن ئۇنىڭغا شاھانە كىيىملەرنى كىيگۈزۈپ،
شاھزادىلەردەك كۈتۈپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي، پادىشاھ ئۆز قى-
زىنى بۇ «شاھزادە»گە نىكاھلاپ قويۇپتۇ. ئوسمان بۇ يەرگە
كېلىپ قىرىق كۈن بولغاندا، ئۆز يۇرتىغا قايتماقچى بوپ-
تۇ. پادىشاھ كۈيئوغلى ۋە قىزىغا ھەمراھ بولۇپ بېرىش
ئۈچۈن ئىككى يۈز لەشكەر، بەگ، سىپاھلارنى ۋە نۇرغۇن
بايلىقنى قوشۇپ يولغا ساپتۇ. ئۇلار شۇنداق يول يۈرۈپ
يەتتىنچى كۈنگە قەدەم قويغاندا، قاراغول پادىشاھلىقىنىڭ
ئوردىسىغا يېقىنلاپتۇ. قاراغول پادىشاھلىقى چەكسىز كەت-
كەن يايلاقلىرى، ھېسابسىز قوي، يىلقا، كالىلىرى بار،
نۇرغۇن ئەلگە قارايدىغان ئىنتايىن چوڭ بىر پادىشاھلىق
ئىكەن. تۇلكە ئالدىن مېڭىپ چوڭ بىر قوي پادىسىغا يو-
لۇقۇپتۇ. ئۇ پادىچىنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— ھەي پادىچى، ئاۋۇ چاڭ - توزاننى كۆردۈڭمۇ؟ ئۇ
ئوسمان پادىشاھلىقىنىڭ لەشكەرلىرى. ئۇلار كېلىپ: «بۇ
كىمنىڭ قويلىرى؟» دەپ سورىسا، سەن: «ئوسمان شاھ-
نىڭ» دېگىن، بولمىسا، جېنىڭدىن ئايرىلىسەن، — دەپتۇ.

پادىچى جېنىدىن قورقۇپ-
تۇ. ئىككى ئاش پىشىم
ۋاقىت ئۆتكەندە سەپەرگە
چىققانلار بۇ جايغا يېتىپ
كېلىپ، بۇ قوي پادىلى-
رىنى كۆرۈپ:

— ھەي پادىچى، بۇ
كىمنىڭ قويلىرى؟ —
دەپ سورىغانىكەن،
پادىچى:

— تەقسىرلەر، بۇلار
ئوسمان شاھنىڭ قويلى-
رى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئۇلار يولنى يەنە داۋاملاشتۇ-
رۇپتۇ. تۈلكە يېرىم كۈنلۈك يولنى ئالدىن مېڭىپ بىر
جايغا كەلگەنىكەن، چوڭ بىر توپ يىلقا ئۇچراپتۇ. تۈلكە
يىلقىچىنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— ھەي يىلقىچى، ئاۋۇ كۆرۈنگەن چاڭ - توزاننى
كۆردۈڭمۇ؟ ئۇ ئوسمان پادىشاھلىقىنىڭ لەشكەرلىرى. ئۇلار
كېلىپ: «بۇ كىمنىڭ يىلقىلىرى؟» دەپ سورىسا، سەن:
«ئوسمان شاھنىڭ» دېگىن، بولمىسا، جېنىڭدىن ئايرىلى-
سەن، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ يىلقىچى جېنىدىن قورقۇپتۇ.
ئىككى ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتكەندە سەپەرگە چىققانلار بۇ
جايغا يېتىپ كېلىپ، يىلقىلارنى كۆرۈپ:

— هەي يىلقىچى، بۇ كىمنىڭ يىلقىلىرى؟ — دەپ سوراپتۇ. يىلقىچى:

— تەقسىرلەر، بۇ ئوسمان شاھنىڭ يىلقىلىرى، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان بەگ - سىپاھلار، ئوسمان شاھ ھە-قىقەتەن باي ئىكەن، دەپ ئويلاپتۇ. يەنە يېرىم كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن تۇلكە بىر كالا پادىسىغا يولۇقۇپتۇ. ئۇ پادىچىنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— ھەي پادىچى، ئاۋۇ چاڭ - توزاننى كۆردۈڭمۇ؟ ئۇ ئوسمان پادىشاھلىقىنىڭ لەشكەرلىرى. ئۇلار كېلىپ: «بۇ كالا پادىسى كىمنىڭ؟» دەپ سورىسا، سەن: «ئوسمان شاھ-نىڭ كالا پادىسى» دېگىن، بولمىسا، جېنىڭدىن جۇدا بو-لىسەن، — دەپتۇ. پادىچى ئۆز جېنىدىن قورقۇپتۇ. ئىككى ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتكەندە سەپەرگە چىققانلار بۇ يەرگە كېلىپ، پادىچىدىن:

— ھەي پادىچى، بۇ كالىلار كىمنىڭ؟ — دەپ سوراپ-تۇ. پادىچى:

— تەقسىرلەر، بۇ ئوسمان شاھنىڭ كالىلىرى، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان بەگ - سىپاھلار ھەيران قېلىشىپ، ساقاللىرىنى تۇتۇشۇپتۇ.

قاراغول پادىشاھلىقىغا يېقىن بىر جەزىرىدە تاشلاندۇق شەھەر بار ئىكەن، بۇ شەھەرنى بىر ۋەھشىي يالماۋۇز ئى-گىلىۋالغانىكەن. بۇ يالماۋۇز نۇرغۇن بىگۇناھ كىشىلەرنى شەھەرگە قاماپ قويۇپ، ئۆزىگە ئوزۇق قىلغانىنىڭ سىر-

تىدا، ئەتراپتىكى كىچىك پادىشاھ ۋە بەگلەرنى قورقۇتۇپ، ئۇلارنىڭ نۇرغۇن ئالتۇن ـ كۈمۈش، ئۈنچە ـ مەرۋايىتلىـ رىنى ئۆزىنىڭ قىلىۋالغانىكەن. تۈلكە ئۇدۇل بۇ شەھەرگە كېلىپ، يالماۋۇزغا:

ــ ھەي تەقسىر، چاتاق بولدى، سىزگە ئاپەت كېـ لىۋاتىدۇ، ــ دەپتۇ. يالماۋۇز ھېچنېمىنى ئاڭقىرالـ ماي غەزەپتىن كۆزلىرى ئالىيىپ، بۇرۇتلىرى تىترەپ كېتىپتۇ ـ دە:

ــ ھەي ئالجىغان قۇرت، سەن نېمىدەپ بىلجىرلاۋاـ تىسەن؟ ! مەن دېگەن جاھاننىڭ پالۋىنى، ماڭا خىرىس قىلـ لىدىغانغا كىمنىڭ ھەددى؟ ! ــ دەپ ھۆركىرەپتۇ. تۈلكە:

ــ ھەي تەقسىر، بۇ قېتىم كېلىۋاتقىنى ئادەتتىكى ئادەملەر ئەمەس، بەلكى سۇلايمان پادىشاھ ئەۋەتكەن دىۋە لەشكەرلەر، ئىشەنمىسىڭىز ئۆزىڭىز كۆرۈپ بېقىڭ، ــ دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان يالماۋۇزنى قورقۇنچ بېسىپتۇ. ئۇ شەھەر سىرتىغا چىقىپ قارىغانىكەن، يىراقتىن قويۇق چاڭ ـ توزاننىڭ ئۆزلىرى تەرەپكە يېقىنلاپ كېلىۋاتقانلىـ قىنى كۆرۈپ، تىترەك بېسىپ، تۈلكىگە يالۋۇرۇپ:

ــ ھەي تۈلكىجان، سەن كۆپنى كۆرگەن، تەجرىبىلىك جانىۋار، مەن ئەمدى قانداق قىلسام بولار؟ سەن بىر ئەقىل كۆرسەتكىن، ــ دەپتۇ. تۈلكە بۇ غەنىيمەت پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇپ:

ــ ھەي تەقسىر، مەن بۇنىڭ ئامالىنى بۇرۇنلا ئويلاپ

قويغان. سەن ئاۋۇ ئورەككە چۈشۈپ مۆكۈنۈسەن، مەن ئۇ-نىڭ ئۈستىنى شاخ - شۇمبىلار بىلەن يېپىپ قويىمەن. سەن خاتىرجەم بولغىن، قالغان ئىشنى ئۆزۈم توغرىلاي-مەن، — دەپتۇ. يالماۋۇز ئالمان - تالمان ئورەككە چۈشۈپ مۆكۈنۈپتۇ. تۈلكە بولسا، ئورەكنىڭ ئۈستىگە نۇرغۇن شاخ - شۇمبىلارنى دۆۋىلەپتۇ - دە، ئۇنىڭغا ئوت يېقىپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ۋەھشىي يالماۋۇز ئوتتا كۆيۈپ كۈلگە ئاي-لىنىپتۇ. تۈلكە دەرھال ھەربىر كەتكە كىلىپ ئاۋۋال بىگۇناھ كىشىلەر سولانغان ئۆيلەرنى ئاچقانىكەن، چىرايلىرى سار-غايغان، ئورۇقلاپ ئۈستىخان بولۇپ قالغان ئادەملەر: «مەن ئورۇق، سەن سېمىز» دەپ چۇرقىراشقىلى باشلاپتۇ. تۈلكە بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ، ئۇلارغا:

— ھەي بىگۇناھ كىشىلەر، ئەمدى ۋارقىراشماڭلار، ۋەھشىي يالماۋۇز كۆيۈپ ئۆلدى، سىلەر ئازاد بولدۇڭلار، تېز سىرتقا چىقىڭلار، — دەپ جاكارلاپتۇ. ئۇزۇن يىللار سولاقتا ياتقان كىشىلەر بۇ گەپكە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىش-شەنمەي، سىرتقا چىقىپ قارىغانىكەن، يالماۋۇزنىڭ ئورەكتە كاۋاپ بولۇپ ياتقانلىقىنى كۆرۈپ كۆڭۈللىرى تىنچىپتۇ. بۇ چاغدا تۈلكە باشقا كىيىم - كېچەك بار ئۆيلەرنى ئې-چىپ ھەممە ئادەمگە يېڭى كىيىملەرنى كىيگۈزۈپ تەييار قىلىپ، شەھەردىكى يالماۋۇزنىڭ ئوردىسى ۋە باشقا سارايلارنى رەتلەپ پاكىزلەپ، ئېسىل گىلەم ۋە رەختلەر بىلەن بېزەپتۇ ھەمدە ئالتۇن - كۈمۈش، ئۈنچە - مەرۋا-

يىت قاچىلانغان ئۆيلەردىن نۇرغۇن بايلىقنى ئېلىپ چىقىپ ئوردىنىڭ ۋە سارايلارنىڭ كۆزگە كۆرۈنەرلىك جايلىرىغا تىزىپتۇ. بۇ ئىشلار تۈگىگەندىن كېيىن، كىشىلەرنى شە- ھەر دەرۋازىسىنىڭ ئىككى تەرىپىگە قاتار تىزىپتۇ. ئۇزاق ئۆتمەي ئوسمان ۋە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ كەلگەنلەر بۇ يەرگە يېتىپ كەلگەنىكەن، كىشىلەر ئۇلارنى ئىززەت - ئىكرام بىلەن كۈتۈۋېلىپ، ئېسىل مېھمانلارنى ئوردىغا، قالغانلىرىنى سارايلارغا باشلاپتۇ. ھەمراھ بولۇپ كەلگەن- لەر ئوردا ۋە سارايلاردىكى دۆۋە - دۆۋە ئالتۇن - كۈمۈش، ئۈنچە - مەرۋايىتلارنى كۆرۈپ كۆزلىرى ئالاچەكمەن بولۇ- شۇپ، ئوسمان شاھنىڭ تەڭداشسىز باي ئىكەنلىكىگە ھە- قىقىي ئىشىنىپتۇ. مېھمانلار بىر ئاي تۇرۇشقاندىن كې- يىن، ئوسمان ۋە ئۇنىڭ ئايالى بىلەن خوشلىشىپ، ئۆز يۇرتىغا قايتىپتۇ. يالماۋۇزنىڭ زۇلمىدىن قۇتۇلغان خەلق مۇشۇ شەھەرنىڭ پۇقراسى بوپتۇ. شۇنداق قىلىپ، تۈلكە ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىپ، ئوسماننى بىر تۇپ جىگدىگە تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرىدىغان نامراتتىن بىر شەھەرنىڭ پادىشاھىغا ئايلاندۇرۇپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە تۈلكە ئوسمانغا:

— ھەي ئوسمان، مەن ۋەدەمدە تۇرۇپ سېنى پادىشاھ- لىق تەختكە ئولتۇرغۇزدۇم، بۇنىڭ بەدىلىگە سەن ماڭا قانداق جاۋاب قايتۇرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. ئوسمان تۈلكىگە:

— ھەي تۈلكە، راست ئېيتىسەن، سەن ۋەدەڭنى

ئورۇنداپ مېنى مۇرادىمغا يەتكۈزدۈڭ. بۇنىڭ بەدىلىگە مەن سېنى ئۆمۈر بويى ياخشى باقىمەن، ئەگەر ئۆلۈپ كەتسەڭ، ئۆلۈكۈڭنى كاتتا مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ ئۇزىتىمەن، قەبرەڭنى ئالتۇندىن ياسايمەن، ــ دەپتۇ.

ئايلار، يىللار ئۆتۈپتۇ، ۋاقىت ئۇزارغانسېرى ئوسمان تۈلكىنىڭ قىلغان ياخشىلىقلىرىنى ئۇنتۇشقا باشلاپتۇ، تۈلكىمۇ ئوسماننىڭ بەزى ھەرىكەتلىرىدىن گۇمانلىنىپ، ئۇنى سىناپ كۆرمەكچى بوپتۇ ـ دە، بىر كۈنى يالغاندىن ئۆلگەن بولۇپ يېتىپتۇ. ئوسمان تۈلكىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى كۆرۈپ، خوتۇنىغا:

ــ ھەي خوتۇن، تۈلكە ئۆلۈپتۇ. ئۇ ھايات ۋاقتىدا ماڭا نۇرغۇن ياخشىلىقلارنى قىلغان، مەنمۇ ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن كاتتا مۇراسىم بىلەن ئۆلۈكىنى ئۇزىتىشقا، قەبرىسىنى ئالتۇندىن قىلىشقا ۋەدە بەرگەنىدىم، ئەمدى قانداق قىلىمىز؟ ــ دەپ مەسلىھەت سورىغانىكەن، خوتۇنى:

ــ بىر سېسىق تۈلكە ئۆلگەن بولسا نېمە بوپتۇ؟ ئۆلگەندىن كېيىن مۇراسىم ئۆتكۈزسىڭىز ئۇ بىلەتتىمۇ؟ ئۇنىڭ ئۆلۈكىنى شەھەرنىڭ سىرتىغا ئاچىقىپ تاشلىسىڭىز تۈگىمەمدۇ؟ ــ دەپتۇ.

ئوسمان ئايالىنىڭ گېپىگە كىرىپ، تۈلكىنى شەھەر سىرتىغا ئاچىقىپ بىر ئورەككە تاشلاپتۇ. ئوسماننىڭ بۇ قىلغانلىرى تۈلكىگە بەك ئەلەم بوپتۇ ـ دە، ئەتىسى ئوسماننىڭ ئالدىغا كىرىپ:

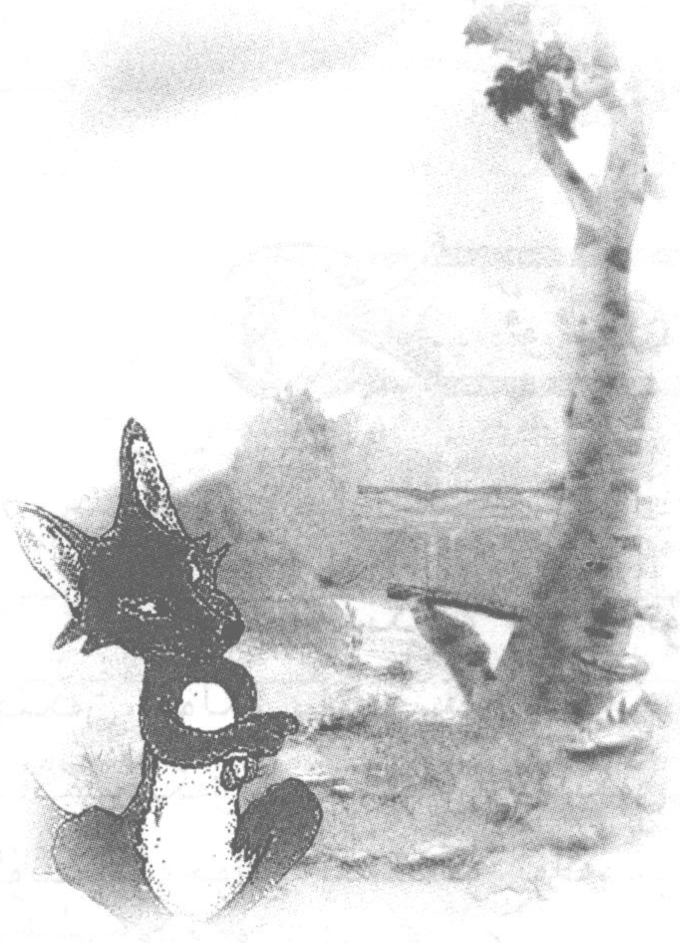

— ھەي ئوسمان،
سىنىڭ مىنىڭ ياخ-
شىلىقلىرىمغا قايتۇر-
غان جاۋابىڭ مۇشۇمۇ؟
مەن يېقىندىن بېرى
سىنىڭ بەزى ئىشلى-
رىڭدىن گۇمانلىنىپ
يۈرگەنىدىم، مانا بۇ-
گۈن سەن ئۆزۈڭنىڭ
ئىشەنچسىز ئادەم ئى-
كەنلىكىڭنى ئىسپات-
لىدىڭ ! — دەپتۇ.
ئوسمان تۈلكىنى كۆ-
رۈپ بەك ئوڭايسىزلىنىپتۇ ھەمدە:
— ھەي تۈلكە، مەن سىنىڭ ئالدىڭدا خىجىلمەن، مەن
ۋاپاغا جاپا قىلدىم، مەن گۇناھكار، مىنى كەچۈرگىن، بۇ-
نىڭدىن كېيىن ساڭا بەرگەن ۋەدەمنى راستىنلا ئورۇندايـ-
مەن ! — دەپتۇ.

بىرنەچچە يىللار ئۆتكەندىن كېيىن تۈلكە قېرىپ
راستىنلا ئۆلۈپتۇ. ئوسمان ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىپ، ئۇ-
نىڭ ئۆلۈكىنى كاتتا مۇراسىم ئۆتكۈزۈپ ئۇزىتىپتۇ ھەمدە
ئالتۇندىن قەبرە تۇرغۇزۇپ، ئۆز شەپقەتچىسىگە بولغان
ساداقىتىنى ئىپادىلەپتۇ.

قورققاق

بۇرۇن بۇرۇندىكەن، تېرىق تۇلۇمدىكەن، بۆرە قاراق-چىكەن، تۇلكە ماراقچىكەن، توخۇ داڭگالچىكەن، ئۆچكە جاڭگالچىكەن، قىرغاۋۇل جەدىكەن، قۇيرۇقى يەردىكەن. ئۇششاقۇ چوڭ، پىششىقۇ توڭ، توشقان بىلەن بىر كەم قىرىق ئاتۇ ئېشەك، ئۆچكە - قوي، بۇغا - مارال، تۆگە - تايلاق ھەممىسى بولۇپ بىر جاڭگالدا ياشايدىكەن.

جاڭگالدىكى ياۋاش ھايۋانلار دەريادىكى قېيىقتەك، سۇ-دىكى بېلىقتەك ئويناپ - كۈلۈپ، خاتىرجەم ئوتلاپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، يېقىن ئەتراپتا بىر توپ بۆرە پەيدا بو-لۇپ قېلىپ، ھايۋانلارنىڭ ئاقساق - چولاق، قوزا - بو-تىلاق، ئاجىز، يېتىم - يېسىرلىرىنى ئۇرۇپ - سوقۇپ كېتىپتۇ، ئۇلارغا ھېچبىر ئارام بەرمەپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپ، ئايلار كېتىپ، بۆرىلەرنىڭ ۋەھشىيلىد-كى ھەددىدىن ئېشىپتۇ، ھايۋانلارنىڭ غەم - قايغۇسى چې-كىگە يېتىپتۇ. بۇنىڭدىن غەزەپلەنگەن ئات سەكرەپ ئوتتو-رىغا چىقىپتۇ - دە، جاڭگالدا ياشايدىغان جىمىكى

ھايۋانلارنىڭ بىر يەرگە يىغىلىشىنى سوراپ خەت - خەۋەر ئەۋەتىپتۇ. بۇ خەتتىن خەۋەر تاپقان ئۇششاق - چوڭ چا- رىپاي ھايۋانلار تۇشمۇتۇشتىن بىر سورۇنغا يىغىلىپتۇ. شۇ چاغدا ئات يىغىلغانلارغا مۇنداق دەپتۇ:

— بۇرادەرلەر، بۆرە دېگەن خۇنپەر جاڭگىلىمىزدىكى باللارنى، قوزا - پاقلان، تېكە - تايلاقلارنى ئۆلتۈرۈپ، قىرىپ، ئاتىنى بالىدىن، بالىنى ئاتىدىن ئايرىپ، تىنچ - ئامان كۈن كۆرگىلى قويمايدىغان بولۇپ كەتتى. بۆرىلەرنى جاڭگىلىمىزدىن يوق قىلمىغۇچە ھېچقايسىمىزغا ياخشى كۈن يوق. مېنىڭ گېپىمنى ماقۇل كۆرسەڭلار، ھەممىمىز بىرلىشىپ، قولىمىزغا قورال - ياراغ ئالايلى، بۆرە دېگەن كاساپەتنىڭ ھۇجۇمىغا قارشى جەڭ قىلايلى. قېنى، سىلەر بۇنىڭغا نېمە دەيسىلەر؟

ھايۋانلار قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇشۇپ:

— دۇرۇس گەپ قىلدىڭ، ئەقىللىق ئاتۋاي. بۆرىلەرنى يوق قىلمىغۇچە ھېچقايسىمىزغا ئامانلىق يوق، شۇنداق قىلايلى، — دەپتۇ. شۇ ئارىدا ئۆچكە ئوتتۇرىغا چىقىپ:

— توختاڭلار، جامائەت، توختاڭلار! ئۇرۇش قىلىشنى- نىغۇ قىلىمىز، ئۇرۇشنى نېمە بىلەن قىلىمىز؟ قۇرۇق قولىمىز بىلەنمۇ؟ سىلەر بۆرىلەرنىڭ ئۆتكۈر چىشلىرىنى بىلمەمسىلەر؟ ! ئۇنىڭ چىشىغا ئۇچراپ قالساق، دۇنيادا ساق قالامدۇق. خۇدايا توۋا دەپ، شۇ جېدەلنى قويۇپ، سىڭگەن نېنىمىزنى يەيلى. ناھايىتى يېسە بىر يىلدا بىر-

نەچچىمىزنى يەپ كېتەر؟ شۇ بىرنەچچە قوزا ـ تايلاقنى دەپ ئۇرۇش قىلساق، بالاغا قالىمىز، ھەممىمىز ۋەيران بولۇپ تۈگەيمىز، ــ دەپتۇ.

ئۆچكىنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلىغان باشقا ھايۋانلار بىر دەم خىيالغا چۆمۈپ، دىلىغۇل بولۇپ قاپتۇ، ئۇزۇن بويۇن تۆگىمۇ ئاغزىنى ماكىلدىتىپتۇ. بۇ چاغدا ئات يەنە سۆزگە چىقىپ:

ــ ئۆچكىنىڭ گېپى توغرا ئەمەس، دوستلىرىم، بىزدە قورال يوق دېگىنى نېمىسى؟! بىز ھەممىمىز ئۆملەشىپ بىر تۇغنىڭ ئاستىغا جەم بولساق، قورال ـ ياراغ دېگەن ئۆزىمىزدە بار. مانا مەن قاتتىق پۇتۇم بىلەن بۆرىنىڭ پۇتىغا تېپىمەن. ئۆچكە ئاغىنە، سەن بېشىڭدىكى قاتتىق مۈڭگۈزۈڭ بىلەن بۆرىنىڭ بىقىنىغا ئۇسۇپ قورسىقىنى تېشىسەن. ئېشەكۋاي، سېنىڭ تۇيىقىڭمۇ مېنىڭكىگە ئوخشاش قاتتىق، ئۇنىڭ ئۇستىگە ھاڭرايسەن، ئاۋازىڭدىن بۆرىلەر قورقۇپ كېتىدۇ، تۆگىۋاي دوستۇم، سەنمۇ غەم قىلما، تاپىنىڭنى بىر ئاتساڭ بەئەينى چارەك تاشنى ئاتقاندەك تېگىدۇ، بۆرە شۇ يەردىلا جان بېرىدۇ. باشقىلىرىڭلارنىڭمۇ ئۆزۈڭلارغا لايىق قورال ـ يارىغىڭلار بار. مانا شۇ قورالىلارنى ئەپلەپ ئىشقا سالساق، ئەلۋەتتە بۆرىلەرنى يەر بىلەن يەكسان قىلىپ، توپىسىنى ئاسمانغا سورىيالايمىز.

ئاتنىڭ بۇ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، تۆگە

«بوف !...» دەپ سۆزگە كىرىشىپتۇ:

— ئۇغۇ شۇنداق، ئاتۋاي، قاراپ باقسام، ئۆچكىنىڭ گېپى ئورۇنلۇق. دۈشمەن بىلەن تەڭ بولىمىز، دەپ قان تۆككۈچە سۈلھى قىلىپ، بىللە ئۆتكىنىمىز ياخشى. بىزدىن كەتسە ناھايىتى ھەر يىلىغا بىر نەچچىلا كىچىك بالا قۇربان بولار. ئىلاج بار ئەلچى ئەۋەتىپ، ھۇجۇم قىلماسلىقىقا توختام تۈزەيلى، — دەپ گېپىنى تۈگىتىپتۇ.

باشقا ھايۋانلارمۇ: «تۆگىنىڭ بويى ئېگىز، ئەقلىمۇ چوڭ» دەپ ئويلىشىپ، بۆرىلەر بىلەن سۈلھى - توختام تۈزمەكچى بوپتۇ، ئاتنىڭ شۇنچە قىلغان نەسىھەتلىرىگە قۇلاق سالماپتۇ. ئارىدىن بىرى چىقىپ:

— بۆرىلەر بىلەن كېلىشىم تۈزۈشكە كىم ئەلچى بولۇپ بارىدۇ؟— دەپ سوراپتىكەن، ھېچقايسىسى جاۋاب بەرمەپتۇ. شۇ چاغدا تاغ تېكىسى قوپۇپ:

— جاڭگىلىمىزنىڭ چېتىدىكى بىر مەسچىتتە تۈلكە دەيدىغان بىر مەخلۇق بار، ئۇ خېلىدىن بۇيان تەسۋى تارتىپ، سوپىلىق قىلىۋاتىدۇ، گەپكىمۇ ئۇستا، ئۆزى ھەممىگە يېقىنلىشالايدۇ. ئاشۇ مەخلۇقنى خالىس ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتسەك، — دەپتۇ. باشقىلار:

— سۆھبەت ئۈستىدە قاراپ تۇرۇشقا قىرغاۋۇلمۇ بىللە بارسۇن، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، تۈلكە بىلەن قىرغاۋۇل بۆرىلەرنىڭ ئالدىغا ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتىلىپتۇ.

تۇلكە هارامزادە بۇ تەكلىپنى بەجانىدىل قوبۇل قىپتۇ، قانچە ئويمان ـ دۆڭلەردىن ئۆتۈپ، بۆرىلەرنىڭ غارىغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇ ياۋۇز بۆرىگە خۇشامەت بىلەن تەزىم قىلىپ تۇرۇپ پىچىرلاپتۇ:

— هۆرمەتلىك بۆرە جانابلىرى، «ئەلچىگە ئۆلۈم يوق، جارچىغا كۆرۈم». مەن ئۆزلىرىنىڭ خالىس قۇلىمەن. يېقىندىن بۇيان جاڭگالدىكى هايۋانلار ئۆزلىرىگە قارشى بىر ياقىدىن باش چىقىرىپ جەڭ قىلماقچى بولغانىكەن، پېقىر ـ كەمىنىلىرى ئۇلارنى بۇ يامان نىيىتىدىن قايتۇرۇپ، بۆرىلەرگە قارشى مۇشت كۆتۈرگەن توغرا ئەمەس، ئۇنىڭ ئىككى تال خەنجەر چىشىغا هېچقايسىڭلار تەڭ كېلەلمەيسىلەر، ئۇنىڭدىن كۆرە، بۆرىلەرنىڭ پادىشاهىغا ئەرز يېزىپ، سۇلهى ـ توختام قىلغىنىڭلار ياخشى، دەپ مەسلىھەت بەردىم. هەممىسى مېنىڭ گېپىمنى ماقۇل كۆرۈپ، بۇ خىزمەتنى ئادا قىلىشقا پېقىر ـ كەمىنىلىرىنى هۇزۇرلىرىغا ۋەكىل قىلىپ ئەۋەتتى، — دەپتۇ. بۆرىلەرنىڭ باشلىقى تۇلكىنىڭ گېپىگە ئىشەنمىگەندەك قىلىپ:

— سەنمۇ يىرتقۇچلارنىڭ ئەۋلادى تۇرساڭ، قانداق قىلىپ ياۋاش هايۋانلارغا ۋەكىل بولۇپ كېلەلەيسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. تۇلكە:

— يوقسۇ، جانابلىرى، ئىشەنمىسىلە، ئەنە ئاۋۇ دەرەخنىڭ ئۈستىدە تۇرغان ئۇزۇن قۇيرۇق قىرغاۋۇلدىن سوراپ باقسىلا، — دەپ قىرغاۋۇلنى شەرەت قىلىپ كۆرسىتىپتۇ،

شۇنىڭدىن كېيىن ئاۋازىنى تېخىمۇ بوشراق چىقىرىپ، — خېلى زامانلار بولۇپ قالدى، جانابلىرى، بېشىمغا سەللە يۆگەپ، هايۋانلارغا يېقىن يەردىكى بىر مەسچىتتە دۇئا ـ تەلەپ قىلىپ، ئىبتىكاپتا ئولتۇرۇۋاتىمەن، بىر كۈندە يۈز مەرتە ئۆزلىرىنىڭ هايۋانلار ئۈستىدىن غەلىبە قىلىشلىرىـ نى خۇدايىمدىن تىلەيمەن، — دەپتۇ.

بۆرىلەر بىلەن ئۇنىڭ باشلىقى تۈلكىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۆزئارا مەسلىهەتلىشىپ مۇنداق دەپـ تۇ:

— ئۇنداق بولسا، مۇنۇ شەرتلىرىمىزنى تولۇق قوبۇل قىلسۇن: هەر ئايدا بىزگە ئوتتۇز تۆگە، ئوتتۇز قوي، ئوتـ تۇز ئۆچكە، ئوتتۇز ئات، ئوتتۇز بوغا، ئوتتۇز توشقان... ئىشقىلىپ، جاڭگالدا ياشايدىغان هايۋانلارنىڭ هەرقايسى خىلىدىن هەر كۈنگە توغرىلاپ هەق تۆلىسۇن، ئۆز ئىخـ تىيارى بىلەن ئالدىمىزغا ئېلىپ كېلىپ تاپشۇرسۇن. شۇنداق قىلغاندا، هۇجۇم قىلمايمىز، ئەبەدىي خاتىرجەملىك بولىدۇ. بۇ پىكرىمىزنى تولۇق يەتكۈز.

تۈلكە هارامزادە بۇنى راسا پۇرسەت دەپ بىلىپتۇ ـ دە، ئوتتۇزغا بىرنى قوشۇپ، هايۋانلارغا مۇنداق خەۋەر ئېلىپ كەپتۇ:

— هەرقايسى هايۋانلاردىن هەر ئېيىغا ئوتتۇز بىردىن هەق تۆلىسۇن، بۇ خىزمەتنى ئورۇنداشقا ئوتتۇرىدا خالىس تۈلكە ۋاستىچى بولسۇن، دېدى، — دەپتۇ.

تۇلكىنىڭ خەۋىرىنى ئاڭلاپ هايۋانلار ئېغىر قايغۇ-مۇسىبەتكە چۆكۈپتۇ. شۇ چاغدا ئات مەيدانغا چىقىپ مۇنداق دەپتۇ:

— قېرىنداشلىرىم، سىلەر مېنىڭ گېپىمگە كىرمەي، ئۆچكە ۋە تۆگىنىڭ پىكرى بىلەن تۇلكىنىڭ مەسلىھىتىنى ئاڭلاپ دۈشمەن بىلەن سۈلھىلىشىشنى تەلەپ قىلدىڭلار. ئاشۇ ئېغىر شەرت بىلەن ئەھۋالىمىز نېمە بولدى؟ بۇ شەرتلەرگە كۆنۈش نەسلىمىزنى قۇرۇتۇش دېگەن گەپ ئە-مەسمۇ؟ قېنى، ئەمدى نېمە دەيسىلەر، دۈشمەن بىزگە ھۇ-جۇم قىلسا، قارشى تۇرماي قول قوشتۇرۇپ ياتىمىزمۇ؟

بۇ قېتىم تۆگە بىلەن ئۆچكە ئۆزىنىڭ باشتا خاتا ئويلىغانلىقىغا پۇشايمان قىلىپ، ئاتنىڭ پىكرىنى قۇۋۋەت-لەپتۇ. جاڭگالدىكى ھەممە هايۋانلار جەم بولۇپ، بۆرىلەرنىڭ ھۇجۇمىغا قارشى تەييارلانماقچى بوپتۇ. شۇ ئارىدا توشقان سەكرەپ چىقىپ:

— ئاكىلار، تۇغقانلار، مەن بۇ ئىشقا قاتنىشالمايمەن. بۆرىنىڭ چىشى يامان، سىلەرنىڭ قورال - ياراغلىرىڭلار بولغان بىلەنمۇ ئۇنىڭ چىشىغا تەڭ كېلەلمەيدۇ. مېنىڭ تېرەممۇ نېپىز. ياق، ياق، مەن بۇ ئىشقا ئارىلىشالمايمەن، مەن قورقىمەن، — دەپتۇ. توشقاننىڭ گېپىگە كىچىككىنە قوزىچاق مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:

— سېنىڭ قورال - ياراغىڭ بولمىغان بىلەن ناھاي-تى ياخشى يۈگۈرەلەيسەن، دوستۇم، سەن بىزگە خەۋەرچى

بولۇپ بەرگىن. جاڭگالنىڭ بىر چېتىدە تۇرۇپ، بۆرىلەر-
نىڭ قارىسىنى كۆرگەن هامان قىسقا ئايىغىڭ بىلەن دى-
كىلداپ ئۇچقاندەك خەۋەر ئېلىپ كەلسەڭ، مانا شۇ سېنىڭ
خىزمىتىڭ. بۇ شەرەپلىك ئىش ئەمەسمۇ، توشقانجان؟

توشقان قوزىچاقنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ كۆزىنى راسا بىر
ئالايتىپتۇ - دە، ئاچچىقى بىلەن بېشىنى سىلكىپ:

— ياق، ياق، مەن بارالمايمەن، بارالمايمەن، خەۋەر ئې-
لىپ كېلىمەن دەپ ھەممىنىڭ ئالدىدا بۆرىنىڭ ئاغزىغا
بېرىپ تۇرامدىمەن؟ مېنىڭ باللىرىم بار، قاتناشمايمەن، —
دەپ تۇرۇۋاپتۇ. باشقىلار قانچە - قانچە نەسىھەت قىلسىمۇ
ئۇنىماپتۇ، ھېچكىمنىڭ دېگىنىگە كۆنمەپتۇ. ھايۋانلارمۇ ئۇ-
نىڭ قورقۇنچاقلىقىغا نەپرەتلىنىپ زورلىماپتۇ.

بۆرىلەر كۆز كۆنلىرىنىڭ بىرىدە زەھىرى تولغان
ئۇششۇك ھەرىسىگە ئوخشاش ۋەھشىيلىكى چېكىدىن ئې-
شىپ، جاڭگالدىكى ھايۋانلارغا ھۇجۇم باشلاپتۇ. جاڭگالدىكى
ھايۋانلارمۇ بوش كەلمەپتۇ. قىرىق كېچە - كۈندۈز جەڭ
بوپتۇ، بولغاندىمۇ شۇنداق قاتتىق جەڭ بوپتۇكى، ھاي، ھاي!
«جالاققۇ جۇلۇق، ۋالاققۇ ۋۇلۇق، تاراققۇ تۇرۇق، شاراققۇ
شۇرۇق...» ئۆلگەنلەر ئۆلۈپتۇ، ساق قالغانلار ساق، ئاخىر
ھايۋانلار بۆرىلەرنىڭ بىرىنى قويماي ھەر تەرەپتىن دەس-
سەپ - يانجىپ، چىشلەپ، ئۇسۇپ، چەيلەپ، ئۇشتىدىن -
پۇشتىغىچە ئۇلارنى بۇ جاڭگالغا قەدەم باسماس قىلىۋېتىپ-
تۇ. توشقانباي بۇ ئاجايىپ جەڭنى جاڭگالنىڭ ئىچىدە ماراپ

تۇرۇپ كۆرۈپتۇ، مەيداندا ھايۋانلارنىڭ قانغا بويىلىپ جەڭ قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، كۆزلىرى قاراڭغۇلىشىپ كېتىپتۇ.

ھايۋانلار غالىب كەپتۇ، بۆرىلەر مەغلۇپ بوپتۇ، ئەمما بىر ئاقساق بۆرە ھايۋانلارنىڭ كۆزىنى غەلەت قىلىپ، غىپپىدە جاڭگالنىڭ باشقا چېتىگە قېچىپتۇ ـ دە، چاتقاللىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن قىرغاۋۇل، ئۇنىڭ نەگە مۆكۈنىدىغانلىقىنى كۆرۈۋېلىپ، ھايۋانلارغا خەۋەر قىلايچۇ، دەپ، ئارقىسىدىن مېڭىپتۇ.

تۇيۇقسىزلا ئاغزى ـ بۇرنى قان بىر ئاقساق بۆرىنىڭ چاتقاللىقنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن چاتقال ئىچىدىكى ھېلىقى توشقاننىڭ قورققىنىدىن كۆزىگە دۇنيا قاراڭغۇ كۆرۈنۈپتۇ. ياۋۇز بۆرە چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ:

ــ ھىم... سەنمۇ مېنىڭ دۈشمىنىم بولىسەنغۇ، شەيتان. ئەمدى قولغا چۈشتۈڭمۇ؟ بۈگۈن جىمى دەرد ـ ئەلەمىمنى سەندىن ئالىمسام، توختا !... ــ دەپ دېۋەيلەپتۇ.

توشقان شۇ چاغدا كۆزلىرىدىن مونچاق ـ مونچاق ياش تۆكۈپ:

ــ تەقسىر، شەپقەتلىك بۆرە ئاتا، مەن ئۇرۇشقا قاتناشمىدىم. سىلىگە قارشى جەڭ قىلىمىز دېگەن چاغدا: «ياق، بۆرە پادىشاھ ناھايىتى كۈچلۈك، سىلەرنىڭ كۈچۈڭلار يەتمەيدۇ» دېدىم، ماڭا رەھىم قىلسىلا، بۆرە ئاتا، ــ دەپ يالۋۇرۇپتۇ.

— رەھىم قىلسىلا؟ ! كىمگە؟ ! ئەگەر سەن مەن تەرەپتە بولغان بولساڭ، نېمىشقا ھايۋانلارنىڭ مەسلىھەتلى-رىنى ئالدىن ماڭا خەۋەر قىلمىدىڭ؟ دېمەك، ئەسلىدە سەن-مۇ ئاشۇلار تەرەپتە !

— يوقسۇ، بۆرە ئاتا، مەن سىلەر تەرەپتە.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ بۆرە، — مەن قىرىق كېچە، قىرىق كۈندۈز جەڭ قىلىپ ھاردىم، ئاچتىم. قېنى، يېقىن كەل، مېنىڭ يارىلىرىمنى تېڭىپ، ئۆزۈڭ ياخشىلاپ كۈتكىن.

توشقان لاغىلداپ تىترەپ يا ئالدىغا، يا كەينىگە ما-ڭالماي، ئاخىر بۆرىنىڭ يېنىغا يېقىنلاشقانىكەن، ياۋۇز بۆ-رە بىر باسماقداپ تۇتۇپتۇ - دە، ئىككى چايناپ يۇتۇپتۇ.

بىچارە توشقاننىڭ بۇ ئېچىنىشلىق ئەھۋالىنى كۆرگەن دەرەخ ئۇچىدىكى قىرغاۋۇل ئۇچۇپ بېرىپ ھايۋانلارغا خە-ۋەر قىلماق بوپتۇ. ئۇ يولدا كېلىۋاتقاندا، سەللىسى چۇ-ۋۇلۇپ، ئالاق - جالاق قېچىپ كېلىۋاتقان تۈلكىگە ئۇچراپتۇ.

— ھە، تۈلكىۋاي، نېمىشقا قاچىسەن؟ ھايۋانلار بۆرىگە قارشى جەڭ قىلىۋاتىدىغۇ؟ — دەپ سوراپتۇ قىرغاۋۇل. تۈلكە قورققىنىدىن ئەتراپقا قاراپ:

— ھايۋانلارنىڭ غەزىپى چېكىگە يەتتى. «يېغىدىن يار بويى قاچ» دېگەننى ئاڭلىمىغانمىدىڭ. بۇنداق چاغدا قايسى بۆرە، قايسى تۈلكە ئىلغاپ تۇرمايدۇ، ئۇلارغا ھەممىسى

بەربىر. بەش - ئون كۈن بىرەر ياققا يوشۇرۇنۇپ تۇراي دەيمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

قىرغاۋۇل تۈلكىنىڭ ھىيلىسىنى قورسىقىغا پۈكۈپتۇ - دە، خەپ توختا، ھايۋانلارغا ئېيتىپ ئەدىپىنى بەرمىسەم، دەپ جاڭگال تەرەپكە قاراپ ئۇچۇپتۇ.

بۇ چاغدا ھايۋانلار چوڭ مەرىكە تۈزۈپ، كىم تىرىك، كىم ئۆلۈك، كىم ساق، كىم قانداق، سۈرۈشتۈرۈپ، دۈشمەننى يوقاتقانلىقىنىڭ خۇشلۇقىدا بىر - بىرىنى تەبرىكلەپ توي قىلىۋاتقانىكەن.

ئۇلار قىرغاۋۇلدىن ئەھۋالنى ئۇقۇپ، بىچارە توشقانغا ئىچ ئاغرىتىپ قايغۇرۇشۇپتۇ، تۈلكە ھارامزادىگە نەپرەتلىنىپتۇ. ئات سورۇندا تەنتەنە بىلەن سۆزگە چىقىپ:

— باتۇر دوستلىرىم، مانا كۆردۈڭلار، ھەممىمىز بىرلىشىپ ياۋۇز دۈشمەننى يوق قىلدۇق. قورقىماق توشقان بولسا بۆرىنىڭ قولىدا ھالاك بولدى. سىلەرگە شۇنى ئېيتىپ قويايكى، «بۆلۈنگەننى بۆرە يەر» دېگەن مانا شۇ. بۇ سۆز ئۆمۈر بويى ھېچقايسىمىزنىڭ يادىدىن چىقمىسۇن، — دەپتۇ.

ئۇششاق - چوڭ ھايۋانلار ئالىتاغىل، ئېگىز - پەس ئاۋاز چىقىرىپ: «باركاللا» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ، بىر قانچە كۈن ئۆتكەندە تۈلكىلەرنىمۇ تىرىپىرەن قىپتۇ. شۇنىڭدىن تارتىپ ئۇلار تېخىمۇ ئۆملىشىپ، تىنچ - ئامان، خاتىرجەم ياشاشقا باشلاپتۇ.

بالابىلەن تۇلكە

بىر كۈنى بىر بالا جاڭگالدا ئويناپ يۈرسە، بىر ئېيىق كېلىپ قاپتۇ.

— ھەي بالا، مەن سېنى يەيمەن، — دەپتۇ ئېيىق. بالا قورقۇپ كېتىپتۇ، ئۇ ئېيىققا: «ئەتە كېلىپ يېسەڭ، مەن ساڭا بىر قوزامنى ئالغاچ كەلسەم» دەپ يالۋۇرۇپتۇ. ئېيىق بالىنىڭ يەنە بىر قوزا ئالغاچ كېلىمەن، دېگىنىدىن خۇش بولۇپ: «بوپتۇ، ئەتە جەزمەن ئەكەل» دەپ كېتىپ قاپتۇ. بالا غەمكىن كېتىپ بارسا، بىر تۇلكە ئۇچراپتۇ.

— ھەي بالا، بەكمۇ غەمكىن كۆرۈنىسەنغۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بىر ئېيىق كېلىپ، ئەتە يەيمەن دەپ كەتتى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بالا.

— مەن سېنى ئېيىقتىن قۇتۇلدۇرسام نېمە بېرىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ تۇلكە.

— نېمىنى سورىساڭ شۇنى بېرەي، — دەپتۇ بالا.

— ماڭا ئىككى بۆرىكىڭنى بەرگىن، — دەپتۇ تۈلكە. بالا ماقۇل بوپتۇ. تۈلكە بالىغا دەپتۇ:

— مەن ئەتە دۆڭنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ مۆكۈنۈپ تۇرىمەن، ئېيىق كەلگەندە توپا توزۇتىمەن، ئېيىق، بۇ نېمە ئىش، دەپ سورىسا، سەن، ئوۋچىلار كېلىۋاتىدۇ، دېگىن. ئېيىق ئوۋچىلاردىن قورقۇپ، مېنى قۇتۇلدۇرغىن، دەيدۇ، سەن ئېيىقنى تاغارغا سېلىپ، كالتەك بىلەن راسا دۇمبالاپ ئۆلتۈر.

بالا ئەتىسى كەلمەي دېسە، ئېيىقنىڭ ئۆيگە بېرىپ ئاتا - ئانىسى بىلەن قوشۇپ يەۋېتىشىدىن قورقۇپ ئامالسىز كەپتۇ. ئېيىقمۇ كەپتۇ. ئېيىق شۇنداق قارىسا، دۆڭدە توپا - چاڭ كۆتۈرۈلگەن، بالىدىن: «بۇ نېمە ئىش؟» دەپ سوراپتىكەن، بالا: «ئوۋچىلار كېلىۋاتىدۇ» دەپتۇ. ئېيىق: «قۇتۇلدۇرغىن» دەپ يالۋۇرۇپتىكەن، بالا ئۆيدىن ئەكەلگەن تاغارغا سولاپ ئاغزىنى باغلاپتۇ ۋە تەييارلاپ قويغان كالتىكى بىلەن ئۇرۇپ، ئېيىقنى ئۆلتۈرۈپتۇ. شۇ هامان تۈلكە دۆڭدىن چۈشۈپ كەپتۇ ۋە بالىغا:

— قېنى، ئەمدى بۆرىكىڭنى بەرگىن، — دەپتۇ.

بالا قورقۇپ، ئۇياق - بۇياققا تولغانغانىكەن، قورسىقى غولدۇر - غولدۇر قىپتۇ.

— هوي، قورسىقىڭدا نېمە بار؟ — دەپ سوراپتۇ تۈلكە.

— بىر تايغاننى يۇتۇۋەتكەنىدىم، تايغان كۈچۈكلىگەن

بولسا كېرەك، بالىلىرى چىقىمەن، دەپ، جېدەل قىلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ بالا.

تۈلكە تايغاندىن بەك قورقىدىكەن، شۇڭا ئۇ، بۇ كاساپەتلەر چىقىپ قالسا، مېنى تالاپ ئۆلتۈرىدۇ، بالىنىڭ بۆرىكىنى دەپ ئۆلۈپ كەتمەي، دەپ، قۇيرۇقىنى قىسقىنىچە بەدەر قېچىپتۇ.

بۆرىنىڭ ئۆلۈمى

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، زامانى ئاۋۋالدا ئىككى جاڭگال بولۇپ، بىرىدە قوي - ئۆچكە، بۇغا - مارال، ئات - قېچىرلار، يەنە بىرىدە بىر ياۋۇز بۆرە ياشايدىكەن.

كۈنلەر، ئايلار ئۆتۈپ، بۆرىنىڭ يېمىكى تۈگەپ قاپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئوزۇقلۇق ئىزدەپ كېتىۋاتسا، ئالدىغا بىر قېرى تۈلكە ئۇچراپتۇ. بۆرە ئۇنى «كاپ» قىلىپ تۇتۇۋېلىپ:

— تۈلكە ئاداش، قورسىقىم ئېچىپ، ماجالىم قالمىغانىدى، خويمۇ ۋاقتىدا كەلدىڭ، ئەمدى مەن سېنى يەيمەن، نېمە دەيسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. تۈلكىنىڭ جان - پېنى چىقىپ كېتەي دەپ قاپتۇ، ئەمما ئۇ دەررۇ ئېسىنى يىغىپ، قۇيرۇقىنى شىپاڭشىتىپ ھىجىيىپتۇ.

— مەن ئۇكا، ئۆزلىرى ئاكا، — دەپتۇ تۈلكە، — ئاتا - بوۋىلىرىمىزنى رازى قىلاي دېسىلە، مېنى يولۇمغا ماڭغىلى قويسىلا.

— ئەمىسە قانداق قىلىمەن؟

— هايۋانلارنىڭ ياۋشى، سىمىزلەرنىڭ سىمىزى ئالدىلىرىدىكى جاڭگالدا ئوتلايدۇ، شۇ يەرگە بارسىلا ئوزۇقلىرى تۈگىمەيدۇ.

— ئۇنداق بولسا، ئۆزۈڭ باشلاپ بارسەن، گېپىڭ راست چىقمىغۇچە قويۇپ بەرمەيمەن.

تۈلكە «ماقۇل»غا كەپتۇ، بۆرىنى ئەگەشتۈرۈپ، جاڭگال ياقىسىغىچە ئېلىپ بېرىپتۇ. بۆرە بىر تۈپ دەرەخنىڭ ئارقىسىغا ئۆتۈپ، راسا جايلىشىپ مۆكۈنۈپ، قۇلىقىنى دىڭگايتىپ، كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ سەپسالسا، ئۇششاقۇ چوڭ، پىششىقۇ توڭ جىمى هايۋان بىر يەردە ئوتلاۋاتقۇدەك. توپتىن بىرەرىنى ئايرىپ چىقىشقا كۆزى يەتمىگەن بۆرە:

— ئۇنى قانداق يەيمەن؟ تۇرسا تارالماي توپلىشىپ، بارسام تۇتۇۋالامدۇ بىرلىشىپ؟ — دەپتۇ.

— بۆرە ئاكا، مەن بېرىپ ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قىچا چاچاي، جېدەللەشسۇن، بىر - بىرىنى چاقاي، — دەپتۇ تۈلكە ئەقىل كۆرسىتىپ.

تۈلكىنىڭ مەسلىھەتى بۆرىگە يېقىپتۇ، ۋەدە ئېلىپ يولغا سابتۇ. تۈلكە چوڭ يولنى تاشلاپ، سۆڭگىچىنى قاشلاپ ئېرىق بىلەن مېڭىپتۇ. قاشتا بىر پادا قوي ئوتلاۋاتقانىكەن، يېقىن بېرىپ:

— قوي ئاداش، ئېلىپ كەلدىم خەۋەر، بولمىساڭلار چېۋەر، تۈگەيسىلەر قوزا - ئوغلاقلىرىڭلارغا قەدەر، — دەپتۇ. قويلار:

— ھەي بۇرادەر، ئۇ نېمە دېگىنىڭ، ئۇچۇقراق ئېيتـ-
قىنچۇ؟ — دەپ سوراپتىكەن، تۈلكە:
— بۇگۈن توخۇ - ئۆردەك ماراپ كېتىۋاتسام، چوڭ
ھايۋانلار: «قوي - ئۆچكە بىلەنمۇ بىر جاڭگالدا ياشامدى-
غان، ئۇ تويماسلار قۇرتتەك غولداپ، ئوت - چۆپىمىزنى
يەپ بولغىلى تۇردى، ئەدىپىنى بەرمىسەك بولمىدى» دېيىـ-
شىۋاتىدىكەن، «ئۇنداق قىلماڭلار» دېيىشىمنى بىلەرمەن،
قېچىر: «ماڭ، ئىشىڭنى قىل» دەپ بىرنى تەپتى، جاندىن
ئايرىلىپ قالغىلى تاس قالدىم، ئەمدى مەن قانداق قىلاي،
نەگە بېرىپ، نەدە تۇراي ! — دەپ دىڭگوسلاپ يىغلاپتۇ.
قويلار غەزەپكە كېلىپ، چوڭ ھايۋانلارغا قارشى جەڭگە
ئۆتۈشكە تەييارلىنىش ئۈچۈن ئۆيلىرىگە كېتىپتۇ. تۈلكە
غىپپىدە ياندىقلىقتا سەكرەپ، قەدىمىنى چوڭ - چوڭ يۆت-
كەپ، بىر قېچىرنىڭ يېنىغا كەپتۇ - دە:
— ھەي بۇرادىرىم، قۇلاق سال گېپىمگە، دەردىڭنى
يۇتىۋەرمەي ئېچىڭگە، — دەپتۇ. قېچىر تۈلكىنىڭ گېپىنى
ئاڭلاپ ئاچچىقلاپتۇ:
— نېمە دەيسەن، تۈلكە ھەييار؟ گەپنى ئۇچۇق دېمىد-
سەڭ پەشۋايىم تەييار.
تۈلكە قورقۇپ تىترەپ كېتىپتۇ، قېچىرنىڭ ئالدىدا
كۆچۈكلىنىپ يېتىپتۇ:
— سۆزلەپ كەلسەم گەپ تولا، ئۇزۇننى قويۇپ قىسـ-
قىسىنى ئېيتسام بولار: ئۆز ماكانىمغا قاراپ، توخۇ-

ئۆردەك ماراپ كېتىۋاتسام، لەكمەك ـ لەكمەك قوي:
«چوڭ ھايۋانلارنىڭ قارنى يامان، ئوت ـ چۆپلىرىمىزنى
قويمىدى ئامان، قوغلىۋەتمىسەك بولمايدۇ ھامان» دېيە-
شىپ، قورال ـ جابدۇقلىرىنى ئېلىشىپ، سىلەرگە قارشى
جەڭگە تەييارلىنىۋېتىپتىكەن، توسسام ئۇنىماي قېلىشتى.
بولمىساڭ چاققان، قالىسەن بالاغا، بىلمەي يۈردۈڭمۇ تې-
خىچە، ئات خوجاكاڭ كىرىپ بولغان كامارغا.

قېچىر تۈلكىنىڭ گېپىگە بىر ئىشىنىپ، بىر ئىشەن-
مەي تۇرسا، ئالدى تەرەپتىن چاڭ ـ توزان كۆتۈرۈلۈپ،
قوي ـ ئۆچكىلەرنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭلىرى ئاڭلىنىپتۇ.
قېچىرنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ، ئەتراپتىكىلەرنى چاقىرتىپتۇ.
ئاتتىن باشقىسى يىغىلىپتۇ. ئات يىراق يايلاقتا كەتكەنلىك-
تىن خەۋەر تاپالماپتۇ. قېچىر تۈلكىنىڭ گېپى راست ئى-
كەن، ئات ــ بىر خۇيى يات، دېگەن مانا شۇ ئىكەن، دەپ،
ئاتتىن يامانلاپ پېشىنى قېقىپتۇ، تاياق ـ توقماق راسلاپ،
ھەمراھلىرىنى باشلاپ، قوينىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپتۇ. بۇغا ـ
ماراللار ھاڭ ـ تاڭ قېلىپ قاراپ قاپتۇ.

تۈلكىنىڭ خۇشلۇقتىن گۈلقەقەلىرى ئېچىلىپ كې-
تىپتۇ، كەلدى بەختىم ئوڭدىن، قۇتۇلدۇم ئەمدى بۆرىۋاي-
دىن، دەپ ئويلاپ، ئېرىقنى بويلاپ يۈگۈرە ـ يۈگۈرە بۆرى-
نىڭ قېشىغا كەپتۇ. بۆرە بولغان ۋەقەنى كۆرۈپ تۇرغانى-
كەن، تۈلكىگە ئاپىرىن ئوقۇپ، يولغا سېلىپ قويۇپتۇ،
ئۆزى چىشلىرىنى بىلەپ، رەقىبلىرىنى كۆزلەپ يولغا

چىقىپتۇ.

قوي بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىسا، قېشىدا ئاچلىقتىن قورساقلىرى تارتىشىپ كەتكەن بىر بۆرە چىشلىرىنى ھىڭگايتىپ تۇرغۇدەك. قوي، يالۋۇرۇپ بولماس يىرتقۇچقا، تەڭ كېلەلمەسمەن ھەم يالغۇز بولغاچقا، ئىشلىتىپ پەم، قاچاي دەرھال، بولماي ئۇنىڭغا يەم، دەپ ئويلاپ:

— بۆرە ئاداش، مەنمۇ سېنى كۈتۈپ ياتقىلى ئۈچ كۈن بولدى، قورسىقىڭ راستتىن ئېچىپتۇ، يېسەڭ يېگىن، لې-كىن بىر ئىلتىماسىم بار، — دەپتۇ.

— ئېيتقىن ئەمىسە، ئاڭلاپ باقاي، — دەپتۇ بۆرە. قوي تەمتىرىمەي سۆزلەپتۇ:

— كىچىك ۋاقتىمدا ئانام ماڭا بىر ھۈنەر ئۆگىتىپ قويغانىدى، ساڭا كۆرسىتىپ قوياي، سېنىڭدىن باشقىلار ئۆگىنىۋالسا، سېنىڭمۇ، مېنىڭمۇ دۇنيادا نام - ئاتىقى-مىز قالىدۇ.

بۆرە تاقىلداپ كەتكەن نەپسىنى بېسىپ:

— بوپتۇ، قېنى، ھۈنىرىڭنى كۆرسەت، — دەپتىكەن، قوي:

— سەن ماۋۇ دۆڭنىڭ ئۈستىگە چىقىپ داپ چېلىپ بەرسەڭ، مەن پەستە تۇرۇپ ئۇسسۇل ئوينايمەن، ھۈنە-رىمنى شۇ چاغدا بىلىسەن، — دەپتۇ.

بۆرە «خوپ» دەپ، قولىغا داپنى ئېلىپ دۆڭگە يامى-شىپتۇ. ئۇ مىڭ بىر جاپادا دۆڭگە چىقىپ پەسكە قارىسا،

قوي قېچىپ كېتىۋاتقۇدەك، قوغلاي دېسە، چامى يەتمىدـ
گۈدەك. بۆرە قوينىڭ مەرىدىن كېچىپ، ئىككىنچى ئالداـ
ماسلىققا ئانت ئىچىپ كېتىۋاتسا، بىر بوغاز بۇغا ئۇچراپ
قاپتۇ. بۆرە خۇش بولۇپ:

ــ هەي بۇغا، تۈلكە ئىنىم كۆرسىتىپ قويدى سېنى، بىر قېتىم ئالداندىم، ئەمدى ئالدىيالمايسەن مېنى، قىمىرـ
لىما، يەيمەن سېنى، ــ دەپتۇ.

بۇغا هەقەمسايىلىرىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا ئېچىنىپ تۇرغانىكەن، بۆرىنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، هەممە شۇملۇق تۈلكىدىن كەلگەنلىكىنى پەملەپ ئىچىدە قاتتىق غەزەپلىدـ
نىپتۇ، ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ، بۆرىگە دەپتۇ:

ــ سېنىڭ كېلىشىڭنى بىلەتتىم. يېسەڭ ئاغرىنمايدـ
مەن. ئەمما، مەن سەندىن نەچچە هەسسە چوڭ، قورسىقىمدا باللىرىم بار تېخى، يەپ تۈگىتەلمەسلىكىڭدىن غەم قىلىدـ
مەن. بۇنىڭ ئۈچۈن ماۋۇ تاغقا چىقىپ، پىياز، زىرە ئېلىپ چۈشۈپ، گۆشۈم بىلەن مەلهەم قىلساڭ، تامام يەپ بولالايدـ
سەن، ئۇچ كۈنگىچە قورسىقىڭ ئاچمايدۇ.

بۆرە بىرئاز ئويدـ
لىنىپ:

ــ راست ئېيتدـ
تىڭ، دوستۇم، يەنە ئوۋ قىلىمەن دەپ

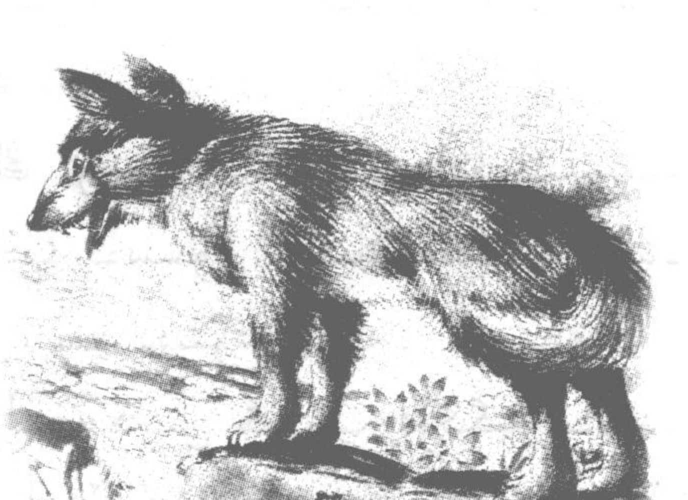

يۇرەيمۇ؟ تۇرۇپ تۇرغىن، هازىرلا ئىلىپ چۇشەي، — دەپ تاغقا قاراپ مېڭىپتۇ.

بۇغا بۆرىنى ئۇزىتىپ قويۇپ، ھەمشىرىلىرىنىڭ يېنىدىغا قېچىپتۇ، قېچىپ كېتىۋېتىپ قېچىرغا خەۋەر قىلىپ قويۇپتۇ، قېچىر ئۆزىنى چەتكە ئاپتۇ. بۆرە بۇغىنى تاپالمىغاندىن كېيىن، ئاچچىقىغا پايلىماي، ئالدى - ئارقىسىغا قارىماي پىياز بىلەن زىرىنى چۆرۈۋېتىپ تاغدىن ئېشىپتۇ. تاغ باغرىدا بىر ئات يولغا قاراپ تۇرغانىكەن، بۆرە ئالدىغا بېرىپ:

— تۇلكە ئىنىم «قاچتى» دېگەنتى سېنى، مۆكۈۋاپسەن ئوتلاقتا، ئوخشاپ قاپسەن بوتىلاقتا، يېمەكچىمەن سېنى، ئېيت، نېمە دەيسەن قېنى؟ — دەپتۇ.

ئات بۆرىنىڭ ئوزۇق ئىزدەپ يۇرگەنلىكىنى قويىدىن ئاڭلاپ، ئۇچرىشىش پەيتىنى تىك تىڭلاپ ئالدىغا چىققانىكەن، بۆرىنى كۆرۈپ:

— ۋاي قەدىناس ئادىشىم، تاپالماي سېنى قاتقانتى باشىم. ئوبدان كەپسەن، مۇرادىمغا يەتكۇزسەڭ مېنى، گۆشۇم بىلەن تويغۇزىمەن سېنى، — دەپتىكەن، بۆرە شۆلگەيلىرىنى ئېقىتىپ:

— نېمە تىلىكىڭ بار؟ — دەپ سوراپتۇ.

— تۇغۇلغان كۇنۇم ئانام ماڭا: «بالام، پۇتۇڭدا خەت بار ئىكەن، كۇنلەرنىڭ بىرىدە بىر موللا بۆرە سېنى يېگىلى كېلىدۇ، شۇنىڭغا ئوقۇتۇۋالغىن، باشقىسى ئوقۇيالمايـ

دۇ» دېگەندى. نېمىلەر يېزىلغانلىقىنى بىلەلمەي يۈرەت-
تىم، ئاڭلىۋىلىپ ئۆلسەم، مۇرادىمغا يېتەتتىم، — دەپتۇ
ئات.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ بۆرە، — مەرد ئىكەنسەن،

سەنمۇ مۇراد ـ مەقسىتىڭگە يەت، مەنمۇ ئارمىنىمغا يېتەي، خەت قايسى پۇتۇڭغا يېزىلغان، كۆرسەت !

— مانا مۇشۇنىڭغا، — دەپ، ئات ئوڭ ئارقا پۇتىنى كۆرسىتىپتۇ.

بۆرە يىراقتىن تۇرۇپ، ئۇيان قاراپ، بۇيان قاراپ خەتنى كۆرەلمەي بېشىنى كۆتۈرۈۋاتقاندا، ئات چۇشەندۇرۇپتۇ:

— مەن سېنى ئۇزاقتىن ـ ئۇزاققا ئىزدەپ، كەزمىگەن چۆل ـ جەزىرە، چىقمىغان تاغ ـ داۋان، كىرمىگەن سازلىق قالمىدى، ماڭغان يولۇم ئاز ئەمەس، خەتنىڭ ئۇستىگە لاي چاپلىشىۋالغاندۇ، يېقىنراق كەلسەڭ كۆرەلەيسەن.

بۆرە «ماقۇل» دەپ، يېقىنلاپ ئېگىشكەنىكەن، ئات تازا كېلىشتۇرۇپ ۋاققىدە بىرنى تېپىپتۇ. بۆرىنىڭ چىشلىرى تۆكۈلۈپ، بېشى يېرىلىپ ئوڭدا چۈشۈپتۇ ـ دە: «ئاتام ئوقۇمىغان قارا خەتنى، ئانام ئوقۇمىغان قارا خەتنى، ئوقۇيمەن دەپ بىكار تاپتىم، جېنىمغا توختىغان دەردنى» دەپ، ھەسرەت بىلەن جان ئۈزۈپتۇ.

ئات خۇشلۇقتا ئوتلاقمۇئوتلاق بېرىپ، بۆرىنىڭ ئۆلۈمى، تۈلكىنىڭ شۇملۇقىنى قوشنىلىرىغا يەتكۈزۈپتۇ. قوي ـ ئۆچكە، بۇغا ـ مارال، ئات ـ قېچىر يىغىۋېلىشتىن بىر يەرگە جەم بولۇپ، ئاداۋەتلىرىنى يۇيۇپ، بىر تۇغقان ـ قېرىنداشتەك ئۆملىشىۋاپتۇ، تۈلكىنى قورشاپ تۇتۇپ، كۆلىنى كۆككە سورۇپتۇ.

قوتلۇق بىلەن قارلىغاچ

بار ئىكەنۇ، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەنۇ، توق ئىكەن، ئاچنىڭ غېمى ئاچلىقتا، توقنىڭ غېمى يوق ئىكەن. شۇ زامانلاردا بىر يەردە بىر بالا بوپتىكەن، ئۇنىڭ ئېتى قۇتلۇق ئىكەن، يۈرىكى ئوتلۇق ئىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى قۇتلۇقجان چۈش مەزگىلى ئېرىقتىن قايتىپ، يۈگۈرۈپ ئۆيىگە كەلسە، دالان ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر قارلىغاچنىڭ بالىسى پالاقلاپ ياتقۇدەك، ئاستا قولىغا ئېلىپ قارىسا، بىچارىنىڭ بىر پۇتى سۇنغان، هالى بەك خاراب، زار - زار يىغلاپ تۇرغان...

قۇتلۇق بۇ قارلىغاچ بالىسىغا ئىچ ئاغرىتىپ قاناتلىرىنى سىلاپتۇ، باشلىرىغا سۆيۈپ، كۆزلىرىگە سۈۋاپتۇ، نېمە بولدى، پۇتۇڭ... دەپ هالىنى سوراپتۇ. ئاڭغىچە تام - تورۇسلاردا ئۇچۇپ يۈرگەن ئانا قارلىغاچلار قۇتلۇققا قاراپ:

— ۋاي - ۋاي ئىسىت، ۋىچىر - ۋىچ، بىلەلمىدۇق سىرنى هېچ. ئېيتىڭ بىزگە، قۇتلۇقجان، نېمە بوپتۇ،

نېمە ئىش؟ — دەپ سايراپتۇ. قۇتلۇقجان:

— ۋىچىر - ۋىچىر قارلىغاچ، سىلەر يوقتا بۇ بەڭۋاش، پېتىشماستىن ئۇۋىدا، مېيىپ بوپتۇ يىقىلغاچ... — دەپ، بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئانا قارلىغاچلار بۇنى ئاڭلاپ، بالىسىغا قاراپ:

— دېمىدىقمۇ بىز ساڭا، ئىناق بولۇپ تۇرغىن تىنچ. ئەمدى قانداق قىلىمىز، ئاڭلىمىساڭ گەپنى ھېچ؟ — دەپ چېچىلىپتۇ، ئېچىنىپتۇ، ئاخىر قۇتلۇقجانغا قاراپ:

— ئەمدى قانداق قىلىمىز، ئۆلۈپ قالسا بالىمىز؟ بۇنىڭ ئۇچۇن چارىنى، ئىزدەپ نەگە بارىمىز؟ — دەپ مەسلىھەت سوراپتۇ. قۇتلۇق بىرئاز ئويلىنىپ:

— ۋىچىر - ۋىچىر قارلىغاچ، تاپتىم چارە ئويلىغاچ. بۇنىڭ ئىشى: بىر تال يىپ، كىچىككىنە جۇپ ياغاچ... — دەپ، ئانىسىنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپتۇ، ئانىسىنىڭ يېنىغا كىرىپ، بىر قېتىم يىپ، بىر چىمدىم پاختا سوراپ ئېلىپ، ئوتۇندىن ئىككى تال كىچىككىنە شىشىق چىقىرىپ، بۇلار بىلەن تېڭىقچىلىق قىپتۇ، بىردەمدىلا قارلىغاچنىڭ پۇتىنى ئوبدان تېڭىپ، ئاستا ئۆز ئۇۋىسىغا سېلىپ قويۇپتۇ.

ئانا قارلىغاچلار:

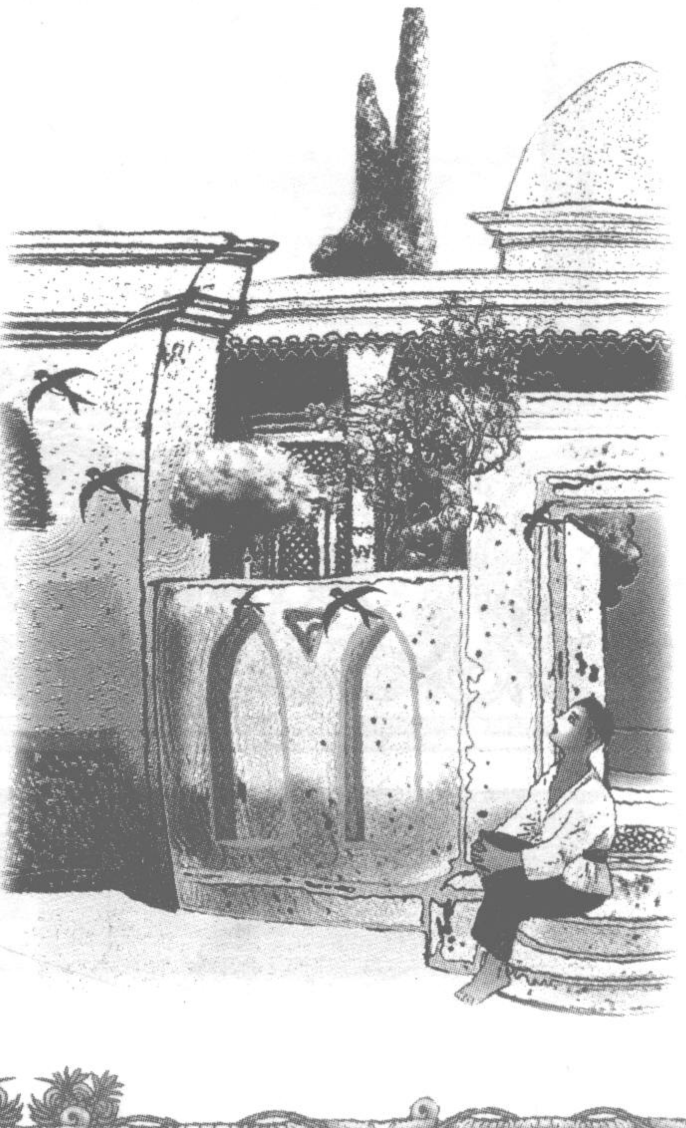

— ۋىچىر - ۋىچىر، ۋىچىر - ۋىچ، ئەمدى بولدى كۆڭۈل تىنچ. ياخشىلىققا ياخشىلىق... ئۇنتۇمايمىز بۇنى هېچ، — دەپ، ناھايىتى خۇش بولۇپ، قۇتلۇقجانغا رەھمەت ئېيتىپتۇ. ئاندىن كۆڭلى تىنىپ، بالىلىرىغا دان توشۇغىلى

يەنە ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، كۈن كەپتۇ، قىلغان چارە ئوڭ كەپتۇ. هېلىقى قارلىغاچ بالىسىنىڭ سۇنغان پۇتى ئوڭشىلىپ، ئاتا - ئانىسىغا قوشۇلۇپ، كەچ كۈزگىچە تۇنەپتۇ. قىشقا قالماي قارلىغاچلار ئىسسىق جايغا جۆنەپتۇ.

كېلەر يىلى كۆكلەمدە، قۇتلۇق ئولتۇرسا بىر كەمدە، بىر قارلىغاچ كەپتۇ هويلىسىغا، قاراپ تۇرسا، ئاغزىدا دان، قونۇپتۇ ئۆينىڭ تورۇسىغا، بۇلتۇرقى كونا ئۇۋىسىغا.

قۇتلۇقجان تونۇغاندەك قىلىپ، قارلىغاچقا قاراپ كۈلۈپتۇ، قارلىغاچنىڭ ئاغزىدىكى «دان» ئاڭغىچە ئالدىغا «توك !» قىلىپ چۈشۈپتۇ. قۇتلۇق دەررۇ داننى قولىغا ئېلىپ قارىسا، تاۋۇزنىڭ بىر تال ئۇرۇقى. شۇ يەردىن قۇتلۇقجان خۇش بولۇپ، كۆڭلىگە قانداقتۇر ئۈمىد تولۇپ، ئېتىزغا قاراپ يۈگۈرۈپتۇ، ئېتىزغا بېرىپ يەر تاللاپ، ئۇرۇقنى ئوبدان تېرىپتۇ، ئۇرۇق پاتلا ئۈنۈپتۇ. قۇتلۇق يەنە توختىماي پەرۋىش قىلىپ بېرىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپ، كۈز كەپتۇ، پىلەك يېيىلىپ هەر يانغا، چوڭ ئېتىزغا بىر كەپتۇ. قۇتلۇق قارىسا، هەر تاۋۇز، هەر تاۋۇز، هەر بېغىشتا بىر تاۋۇز. قۇتلۇق يەنە قارىسا، تاۋۇزلارنىڭ ئارىسىدا كۆزنىڭ يېغىنى يېگۈدەك يوغان بىر تاۋۇز تۇرغۇدەك ! قۇتلۇقجان ئۇنى سىناپ «تاك - تاك» قىلىپ چېكىپتۇ، پىشقانلىقىنى بىلىپتۇ، كۆتۈرەلمەسلىكىنى ئويلاپ، ئۆيىگە قاراپ چېپىپتۇ...

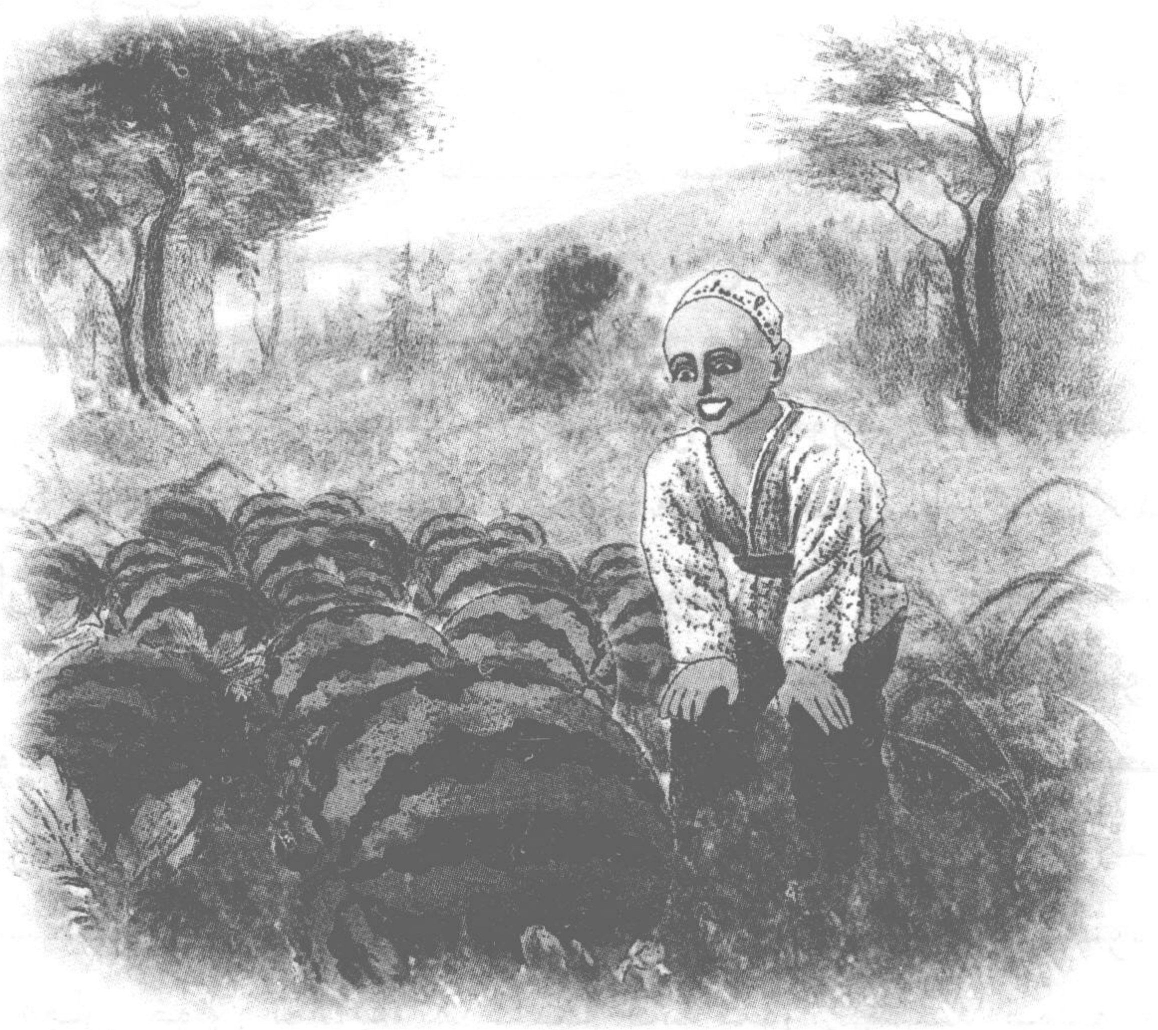

— ۋاي دادا، ۋاي ئاپا ! تېرىغان تاۋۇز چوشۇپتۇ. ئا-رىدا بىرى ئاجايىپ... چېكىپ باقسام پىشىپتۇ. زەمبىل بىلەن كۆتۈرەيلى، ئۆيگە چاپسان ئەكېلەيلى... — دەپتۇ، دادىسىغا يېلىنىپتۇ.

ئاخىر دادىسى بىلەن بېرىپ، ھېلىقى تاۋۇزنى زەمبىل-گە سېلىپ، يولدا نەچچە كىشى ھەمدەملىشىپ، ئانىسىمۇ ياردەملىشىپ، ئۆيگە ئاران ئەكەپتۇ. ئەكېلىپ ئولاش - چولاش پىچىشسا، تاۋۇزنىڭ ئىچىدىن ئۇرۇقلار ئالتۇن - كۈمۈش بولۇپ يەرگە جىرىڭلاپ چېچىلىپتۇ...

تاۋۇزنى ھەممەيلەن، قوشنا - قولۇم جىملەن بىللە

تۇرۇپ يەپتۇ، يەپ بولۇپ جامائەت خۇشال، شۇنداق دەپتۇ:

— مانا بۇ ئىش ئەسلىدە، ياخشىلىقتىن بولغان ئىش... بارىكاللا، قۇتلۇقجان، قۇتلۇق بولسۇن قۇتلۇق ئىش !

قۇتلۇقنىڭ خۇشلۇقىدىن، ئاغزىنىڭ بوشلۇقىدىن، بۇ ئىشنى ئەتىسى باينىڭ باقى دېگەن بالىسى ئاستا بايقاپ بىلىۋاپتۇ، ئالتۇن - كۈمۈشنى تارتىۋېلىش ئۇچۇن، ئارقىسىغا كىرىۋاپتۇ، بىراق ھېچنېمە قىلالماپتۇ، شۇنداقتىمۇ ئاچ كۆز باقى قۇتلۇقنى كۆرەلمەپتۇ، تىت - تىت بولۇپ دائىما خاتىرجەم يۈرەلمەپتۇ. كۆرگەن يەردە: «ئەقىللىق دېگەن سەنمۇ؟ سەن قىلغان ئىشنى مەن قىلالمايمەنمۇ!» دەپ، قۇتلۇقنى سۆكۈپتۇ. ئەڭ ئاخىر كۆڭلىگە بىر ئىشنى پۈكۈپتۇ.

ئەتىياز بولغاندا، قارلىغاچ بالىسى چىققاندا، باقى چىقىپ تورۇسقا، بىرنى ئوغرىلاپتۇ، پۇتىنى قەستەن سۇندۇرۇپ ياغاچ بىلەن تېڭىپ قويۇپ، ئۇۋىسىغا سېلىپ قويۇپ، ئىشنى توغرىلاپتۇ. بىرئاز ئۆتمەي قارلىغاچلار ئۇۋىسىغا كېلىپلا، بولغان ئىشنى تۇيۇپتۇ:

— ۋىچىر - ۋىچىر، ۋىچىر - ۋىچ، بالىلىرىم، نېمە ئىش؟ باينىڭ ئوغلى سىلەرنى، قويماپتۇ - دە ئاخىر تىنچ ! — دەپ سوئال قويۇپتۇ. ئاڭغىچىلىك بالىلىرى دەرد تۆكۈپتۇ. ئاندىن كېيىن ئانا قارلىغاچ:

— ۋىچىر - ۋىچىر، ۋىچىر - ۋىچ، سىلەردە يوق گۇناھ ھېچ. يامانلىققا يامانلىق... ئۇنتۇماڭلار بۇنى ھېچ، —

دەپ، بالىلىرىنى قۇچۇپتۇ، پۈتى سۇنغان بالىسىنى بەزلەپ، دان ئۇچۇن ئىتىزغا يەنە ئۇچۇپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپ كۈن كەپتۇ، ھەپتە ئۆتۈپ ئاي كەپتۇ. بالا قارلىغاچ ئوڭشىلىپ، قاتارغا ئاران قوشۇلۇپ، كۈزگە كەلگۈچە تۈنەپتۇ، ئاقساپ يۈرۈپ كەچ كۈزدە ئىسسىق جايغا جۆنەپتۇ.

ئاڭغىچىلىك قىش كەپتۇ. باقى ئالتۇن كويىدا قىشنى ئاران چىقىرىپتۇ، ئەتىيازلىقى ھەر كۈنى قارلىغاچ ئۇۋۇدسىغا قاراپتۇ، ئوغرى مۈشۈكتەك ماراپتۇ. بىر چاغلاردا قارلىغاچلار كەلگىلى باشلاپتۇ، بىرى كىلىپ باقىغا بىرنىمە تاشلاپتۇ. باقى دەررۇ ئىلىپ قارىسا، كۆزگە سۇۋاپ يالىسا، تاۋۇزنىڭ بىر تال ئۇرۇقى! باقى خۇشاللىقىدىن يىرقىراپ، ئىتىزلىققا بىرىپ، يەرنى بىرئاز تاتىلاپ،

ئۇرۇقنى كۆمۈپ قويۇپتۇ. ئۇرۇق ئۇنۇپ چىققۇچە، تاۋۇز چۈشۈپ پىشقۇچە، جاندىن نەچچە تويۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، بىر كۈنى باقى قارىسا، پىلەكتە يوغان بىر تاۋۇز چۈشۈپتۇ، ئۇزاق ئۆتمەي پىشىپتۇ. باقى تاۋۇزنى ئۈزۈپ، ئۆزى يالغۇز يىچىپتۇ. يىچىشىغىلا، تاۋۇزنىڭ ئىد-چىدىكى ئۇرۇقلار ھەرە بولۇپ غۇژۇلداپ، راسا قوغلاپ چىد-قىپتۇ. باقى: «ئاللا، ۋايجان !» دەپ، ئوقۇرۇق تەگكەن موزايدەك مەھەللىگە قاراپ قېچىپتۇ، يىغلاپ ـ قاقشاپ، ۋارقىراپ، يۇرتنى بېشىغا كىيىپتۇ.

تەرەپ ـ تەرەپ، تۆش ـ تۇشتىن خالايىقلار ئولىشىپ:

ـــ نېمە سىر بۇ؟ توختاڭلار ! ئاجراتماڭلار، تىنىچ ! ـــ دەپتۇ. ھەممە قاراپ باقىغا:

ـــ ساڭا لايىق ئىش، ـــ دەپتۇ. قارلىغاچلارمۇ ئولد-شىپ:

ـــ ۋىچىر ـ ۋىچىر، ۋىچىر ـ ۋىچ، ساڭا لايىق شۇنداق ئىش. يامانلىققا يامانلىق، جايىدا كەلسە ئوبدان ئىش ! ـــ دەپ توۋلىشىپتۇ. ئۇششاق باللارمۇ:

ـــ نەپسى يامان باقى باي، ئەمدى قالدىڭ چاتاققا. ئەقلىڭ بولسا ۋارقىرىماي، كىرىۋالغىن پاتقاققا... ـــ دەپ زاڭلىق ئېتىشكە باشلاپتۇ.

شۇ چاغدا باقىنىڭ: «ھەرە چاققان يەرلەرگە لاي سۇ-ۋىسا ساقىيىمىش» دېگەن سۆزلەر ئېسىگە كېلىپ، پاتقاق-لىققا ئۆزىنى بېشىچىلاپ تاشلاپتۇ.

قازان تۇۋى

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئۆتكەن زاماندا، يىراق بىر جاڭگالدا يالغۇز ئۆيلۈك بىر بوۋاي بىلەن بىر موماي كۈن كەچۈرىدىكەن. ئۇلارنىڭ دۇنيالىقتا بار - يوق بىر كالىسى ۋە بىر كونا قازىنى بار ئىكەن. بۇ ئەتراپتا يىرتقۇچ هايۋانلار ۋە ئوغرى - قاراقچىلار پات - پات پەيدا بولۇپ قالىدىكەن. بوۋاي بىلەن موماي پۈتۈن هاياتىدا ئىككى نەرسىدىن، بىرى، كالىسىنى يىرتقۇچ هايۋانلارنىڭ يەپ كېتىشى ياكى ئوغرىلارنىڭ ئوغرىلاپ كېتىشىدىن، ئىككىنچىسى، بار - يوقى بىر دانە قازىنىنىڭ تۇۋى تېشىلىپ كەتسە، تاماق ئېتىپ يېيەلمەيدىغانلىقىدىن ئەندىشە قىلىدىكەن. شۇڭلاشقا، بوۋاي بىلەن موماي هەر كۈنى ئاخشىمى ئىشىك - تۈڭلۈكنى چىڭ تاقاپ، كالىسىنى ئارىلىقىغا سولاپ، دائىم ئاشۇ ئىككى ئەندىشىسى ئۈستىدە سۆزلىشىپ يېتىپ قالىدىكەن.

كۈنلەردىن بىر كۈنى بىر يولۋاس ۋە يەنە بىر ئوغرى بۇلارنىڭ كالىسىنى قەستلەپتۇ، ئەمما يولۋاس بىلەن ئوغرى

بىر ـ بىرىدىن خەۋەرسىز ئىكەن. بىر كۈنى كەچتە ئوغرى ئۆگزىگە چىقىپ دۈم يېتىپ: «بۈلار ئۇخلىدىمۇ، يوق؟» دەپ، تۈڭلۈككە قۇلاق يېقىپتۇ. يولۋاسمۇ ئۇنىڭ ئالدىدىراق كېلىپ كالا سولانغان ئارىلىقنىڭ ئىشىكىدە مارىلاپ ياتقانىكەن. موماي بىلەن بوۋاي يەنە ئادەتتىكىدەك سۆزگە كىرىشىپ كېتىپتۇ.

— خوتۇن، مۇشۇ كالىمىزدىن ئايرىلىپ قالساق، ئوقەت قىلىشىمىز تەس بولىدۇ جۇمۇ، قېرىغاندا ئىككىمىز بىلەن نېمىمۇ قىلالايتتۇق، — دەپتۇ بوۋاي.

— ئۇمۇ بىر جان ئىگىسى، بۇ دۇنيالىق ئەمەس. مەن ئوغرىدىنمۇ، يولۋاستىنمۇ قورقمايمەن، ئەمما خۇدايىم قازان تۆۋىدىن ساقلىسۇن، — دەپتۇ موماي.

تۈڭلۈكتە تىڭشاپ ياتقان ئوغرى، يائاللا، بۇلار ئوغرىدىنمۇ قورقمىسا، يولۋاستىنمۇ قورقمىسا، قازان تۆۋىدىن قورقسا، قىزىق ئىش ئىكەن، مەن بىلمەيدىغان قازان تۆۋى دەيدىغان بىر بالا ـ قازا بار ئوخشايدۇ، دېگەن ئەندىشىگە چۈشۈپتۇ، قورققىنىدىن ئەتراپقا قاراپتۇ، ئۆمىلەپ ئىشىك بېشىدىن چۈشۈپ قېچىپ كەتمەكچى بولۇپ يەرگە كۆز تىكسە، ئىشىك ئالدىدا بىر يوغان نەرسە ياتقۇدەك. بۇنىڭ يولۋاس ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن ئوغرى ئۇنى قاراڭغۇدا بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ كالىسى دەپ ئويلاپ قاپتۇ.

يولۋاسمۇ بوۋاي بىلەن مومايىنىڭ: «يولۋاستىنمۇ قورقمايمەن، خۇدايىم قازان تۆۋىدىن ساقلىسۇن» دېگەن گېپىدـ

نى ئاڭلاپ، قازان تۈۋى دەيدىغان مەندىنمۇ يامان بىر بالا بار ئوخشايدۇ، دەپ قورقۇپ ياتقانىكەن.

يولۋاسنى كالا دەپ ئويلاپ قالغان ئوغرى خۇشال بو- لۇپ كېتىپ، ئۇنى مىنىپلا قاچماقچى بولۇپ، ئۆگزىدىن ئۆزىنى توپتوغرا يولۋاسنىڭ ئۈستىگە تاشلاپتۇ. يولۋاس ئۆز ئۈستىگە مىنىۋالغان ئوغرىنى قازان تۈۋى دەپ ئويلاپ قاپتۇ - دە، ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ بەدەر قېچىپتۇ. تاڭ ئاتقۇچە قېچىپ، يولۋاسنىڭ ھېچ ھالى قالماپتۇ. تاڭ ئات- قاندا ئۇلار بىر جاڭگالغا بېرىپ قاپتۇ. ئوغرى قاراپ باق- سا، ئاستىدا مىنىۋالغىنى كالا ئەمەس، يولۋاس. سەكرەپ

چۈشۈپ، قورقۇنچلۇقىدا بىر ئېگىز دەرەخكە يامىشىپ چىد-
قىپ كېتىپتۇ. يولۋاس قىرىق - ئەللىك قەدەم نېرىغا
بېرىپ ھېرىپ يېتىپ قاپتۇ. شۇ يەردە يۈرگەن بىر تۈلكە
بۇ ھالغا ھەيران بولۇپ، يولۋاسقا سالام بېرىپ، ئۇنىڭدىن
ئەھۋال سوراپتۇ.

— سەن كىچىك بىر ھىيلىگەرسەن، دەرھال جېنىڭنى
جايلا، دەرەخنىڭ ئۈستىدە قازان تۇۋى بار، تاڭ ئاتقۇچە
مېنى مىنىپ ھالىمنى قويمىدى، — دەپتۇ يولۋاس.

— ۋاي يولۋاس پادىشاھىم، ئۇ قازان تۇۋى ئەمەس،
ئادەم، — دەپتۇ تۈلكە قۇيرۇقىنى شىپاڭلىتىپ.

— ياق، قازان تۇۋى، — دەپتۇ يولۋاس كۆزلىرىنى
ئالايتىپ.

— ئۇنداق بولسا، ئىككىمىز دەرەخنىڭ تۈۋىگە بارايد-
لى. سىلى قاراپ تۇرسىلا، مەن دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىد-
مەن، مۇبادا ئۇ ئادەم بولماي، راست سىلى ئېيتقاندەك
قازان تۇۋى بولسا، ئاستا كۆزۈمنى چىمچىقلىتىپ قويىد-
مەن، سىلى دەرھال قېچىپ كەتسىلە. مەن قېچىشنىڭ يو-
لىنى ئۆزۈم تاپىمەن، — دەپتۇ تۈلكە. يولۋاس ماقۇل كەپ-
تۇ، بىراق شەرت قويۇپتۇ:

— سەن تۈلكە ھارامزادە. ئۆزۈڭ قېچىپ كېتىپ،
مېنى قازان تۇۋىگە تۇتۇپ بېرەمسەن تېخى. شۇنىڭ ئۈچۈن
مەن سېنى بوينۇمغا باغلىۋېلىپ بارىمەن، نېمە بولساق تەڭ
بولىمىز، — دەپتۇ يولۋاس.

بۇلار دەرەخ تۈۋىگە كەپتۇ. يولۋاسنىڭ بوينىغا باغلانغان تۈلكە ئارغامچىنى سۆرەپ دەرەخكە چىقىشقا باشلاپتۇ.

قورقۇپ ئەرۋاھى ئۇچۇپ كەتكەن ئوغرى دەرەخ ئۈستىدە ئۆزىنى قويىۋەتكەن يەر تاپالماي، قورقۇنچلۇقىدا تۈلكىگە قارىتىپ جىڭغىۋېتىپتۇ. بۇنىڭدىن تۈلكىنىڭ كۆزلىرى چىمىلداپ كەتكەنىكەن، يولۋاس تۈلكىنى ۋە ئارغامچا ئۈزۈلۈپ قالغان دەرەخنى قومۇرۇپ بەدەر قېچىپتۇ. ئوغرى ئاسماندىن چۈشكەن خىمىردەك، جاڭگالدا قىمىر قىلماي يېتىپتۇ.

بىر رىۋايەتكە قارىغاندا، يولۋاس ھازىرغىچە تۈلكىنى سۆرەپ يۈرگەنمىش، تۈلكىنىڭ بولسا، تېرىسىدىن باشقا ھېچ نەرسىسى قالماپتىمىش.

تېكە، قوچقار ۋە بۇقا

بۇرۇنقى زاماندا بىر باي بولغانىكەن، ئۇنىڭ نۇرغۇن چارۋا مېلى بولۇپ، بىر كۈنى باي ئۆچكە قوتىنىغا كىرسە تېكىنىڭ، قوي قوتىنىغا كىرسە قوچقارنىڭ، كالا قوتىنىغا كىرسە بۇقىنىڭ قوتۇر بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. باي، ئاپلا، بۇلار قوتۇرنى باشقا ماللارغا يۇقتۇرىدىغان بولدى، دەپ، بۇلارنى قوتاندىن قوغلاپ چىقىرىپتۇ. قوتاندىن قوغلانغان بۇ ئۈچ ئاغىنە بىر يەرگە بىرىپ ئوتلاپ يۈرۈپ، ئۆز ئارا:

— ئەمدى قانداق قىلارمىز؟ بۇ يەردىن كېتەيلى. ئېيتىشلارغا قارىغاندا، يىراق بىر يەردە بىر ئادىل پادىشاھ بار دەيدۇ، شۇ پادىشاھنىڭ ئالدىغا بارساق، — دېيىشىپتۇ - دە، شۇ ياققا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار ئادىل پادىشاھنىڭ شەھىرىگە يېتىپ بىرىپ قارىغۇدەك بولسا، بىر تۈۋرۈك تۇرغۇدەك. ئۇلار بىرىپ تۈۋرۈككە سۈركىنىشكە باشلاپتۇ. بۇ چاغدا بىرى پادىشاھنىڭ ئالدىغا بىرىپ: «شەھىرىمىزگە ئۈچ دەۋاگەر كەلدى» دەپتۇ. پادىشاھ ياسا-

ۋۇللاردىن بىرىنى چىقىرىپتۇ. ياساۋۇل ئۇلارغا قاراپ بېقىپ قايتىپ كىرىپ، پادىشاھقا:

— قوتۇر بېسىپ كەتكەن ئۈچ ھايۋان ئىكەن، — دەپ مەلۇم قىپتۇ. پادىشاھ دەرھال پەرمان چىقىرىپتۇ. پەرماندا: «بۇ قوتۇر باسقان ئۈچ ھايۋان مەيلى كىمنىڭ ئوت - چۆپ، زىرائەتلىرىنى يېسۇن، ئۇلارغا چېقىلىشقا بولمايدۇ. ئەگەر ئۇلارغا ئازار بەرگۈچىلەر بولسا، ئۆزى ئۆلۈمگە، مېلى تالاڭغا مەھكۇم!» دېيىلىپتۇ. ياساۋۇللار بۇ پەرماننى كوچا - كوچىلارغا چاپلىۋېتىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن بۇ ھايۋانلار بازاردا سېتىۋاتقان قوغۇن - تاۋۇز، ناۋايخانىدىكى نان قاتارلىق نەرسىلەرنى ئۆزلىرى خالىغانچە يەيدىغان بوپتۇ. باشقىلار ئۇلارنى ئۇراي دېسە، پەرمان بولغاچقا ئۇرالمايدىكەن. ئۇلار شۇ بويىچە شەھەردە يۈرۈۋېرىپ خېلى سەمرىگەندىن كېيىن، بۇقا:

— ئاغىنىلەر، ئەمدى قاچىدىغان بولمىدى، بىز بۇلارنىڭ نەزەرىدىن چۈشۈپ قالدۇق، — دەپتۇ. باشقىلارمۇ بۇنىڭغا قوشۇلۇپ، شەھەر سىرتىغا چىقىپ كېتىپتۇ. سىرتتا يۈرۈپ باشقىلارنىڭ زىرائەتلىرىنى يەنىلا خالىغانچە يەپتۇ، دەسسەپ - چەيلەپتۇ. شۇنداق قىلىپ، ئۇلار خېلى ئوبدانلا سەمرىپ قاپتۇ. ئۇلارنىڭ سەمرىگەنلىكىنى كۆرگەن كىشىلەردىن بىرنەچچىسى پەيلىنى بۇزۇپ، بىرلىشىپ كەچتە سويماقچى بوپتۇ. ئۇلارنىڭ مەسلىھەتىنى تېكە ئاڭلاپ قېلىپ ئاغىنىلىرىگە دېگەندىن كېيىن، ئۇلار مەس-

لىھەتلىشىپ بۇ يەردىنمۇ قېچىپتۇ. ئۇلار قېچىپ كېتىپ بېرىپ ئۆزئارا باشلامچىلىقنى تالىشىپ قاپتۇ، ھېچقايسىسى بىر ـ بىرىگە يول قويماپتۇ. ئۇلار شۇنداق تالاش ـ تارتىش بىلەن كېتىپ بارغاندا، چوڭ بىر ئۆستەڭگە دۇچ كېلىپ قاپتۇ. تېكە:

ــ مۇشۇ ئۆستەڭدىن قايسىمىز سەكرەپ ئۆتۈپ كەتسەك شۇ باشلامچى بولسۇن، ــ دېگەنىكەن، قوچقار بىلەن بۇقا بۇنىڭغا قوشۇلۇپتۇ. ئالدى بىلەن تېكە بىر سەكرەپلا ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئىككىنچى قېتىمدا قوچقار سەكرەپ ئۆستەڭنىڭ ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپتۇ. ئاخىردا بۇقا يىراقتىن ھۆركىرەپ كېلىپ ئۆستەڭنىڭ قىرىغا كەلگەندە مولالاق ئېتىپ سۇغا يىقىلىپتۇ. ئۇلار تېكىگە قايىل بولۇپ، ئۇنى باشلامچى قىپتۇ. ئۈچ ئاغىنە يولنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ.

ئۇلار بىر يەرگە بارغاندا بىر پارچە يولۋاس تېرىسى ئۇچراپتۇ. تېكە: «مۇشۇ تېرە بىزگە لازىم بولۇپ قالىدۇ» دەپ، تېرىنى بۇقىغا ئارتىپتۇ. ئۇلار يولىنى داۋاملاشتۇرۇپ مېڭىپ بىر ئەسكى كۇزلەككە كەپتۇ. ئۇلار بۇ يەردە قونماقچى بولۇپ كۇزلەك قورۇسىغا كىرىپتۇ، قورۇغا كىرسە، بەش ـ ئالتە بۆرە تۇرغۇدەك. بۆرىلەر ئۇلارنى كۆرۈپ:

ــ كېلىڭلار، ئاغىنىلەر، بۇقا تەپكەك باتۇر ئاخشامدىقىمىز بولار، قوچقار باتۇر چۈشلۈكىمىز بولار، تېكىچەك باتۇر ناشتىلىقىمىز بولار، ــ دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ قوچقار بىلەن بۇقا غەمگە چۆكۈپتۇ. بۇ چاغدا تېكە:

— ھەي بۆرە، ئالتە بۆرىنىڭ تېرىسى بىر جۇۋىغا ياقا بولىدۇ، بىر يولۋاسنىڭ تېرىسى چاپانغا بوي بولىدۇ، — دەپتىكەن، ئۇلارنىڭ كۆزى چەكچىيىپ، ئەرۋاھى ئۇچۇپتۇ. بۆرىلەردىن بىرى سىرتقا چىقىپ قارىسا، ئىشىك ئالدىدا يولۋاسنىڭ تېرىسى تۇرغۇدەك، بۇنى كۆرۈپ بۆرىلەر بىر - بىرلەپ قېچىشقا باشلاپتۇ. ئاخىردا سەللە باتۇر دەيدىغان بىرى قاپتۇ. تېكە يۇگۇرۇپ بېرىپ ئۇنى بىرنى ئۇسۇپتۇ، ئارقىدىنلا قوچقارمۇ شوخشۇپ بېرىپ بىرنى ئۇسۇپتۇ، سەللە باتۇر ئاغزى - بۇرنى قان بولۇپ، قېچىشقا باشلاپتۇ. ئۇ قېچىپ كېتىپ بارسا، تاغدىكى ئەللە باتۇر دەيدىغان بىر بۆرە ئۇچراپ قاپتۇ. ئەللە باتۇر ئۇنىڭدىن:

— ھەي سەللە باتۇر، نېمە بولدۇڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. سەللە باتۇر ئۆزىنى توختىتىپ:

— ئۈچ رىزىق ئۇچرىۋىدى، ئۇنى ئەمدى يەيلى دې-سەك، تاس قالدى ئۇلار بىزنى يەۋەتكىلى، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ ئەللە باتۇر ئۇنى مازاق قىلىپ:

— يۇرە، مېنى باشلاپ بارغىن، — دەپتۇ. ئۇ ئىككى-سى يولغا چۈشۈپ مېڭىپتۇ.

ئۈچ ئاغىنە بۆرىلەرنى قاچۇرۇۋەتكەندىن كېيىن: «ئەم-دى بىز ئۆزىمىزنى دالدىغا ئالمىساق، ئۇلار يەنە كېلىدۇ» دەپ، بىر ياققا قاراپ قېچىشقا باشلاپتۇ. ئۇلار شۇ قاچقان-چە يوغان بىر دەرەخكە ئۇچراپتۇ. ئۇلار شۇ دەرەخنى دالدا قىلماقچى بوپتۇ. تېكە ئالدى بىلەن دەرەخكە چىقىۋاپتۇ، ئارقىدىن قوچقارمۇ چىقىپتۇ. ئىككىسى بۇقىنىمۇ سۆرەپ يۇرۇپ بىر شاخقا چىقىرىپتۇ.

ئۇلار ئەمدى قۇتۇلدۇق دەپ تۇرسا، ئەللە باتۇر بىلەن سەللە باتۇر يېتىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرۈپ ئۇلار جانلىرىدىن ئۈمىد ئۈزۈپ تۇرغاندا، قىبلىدىن بىر شامال چىقىپتۇ. شامالنىڭ كۈچى بىلەن بۇقا چىقىۋالغان شاخ قاراسلاپ سۇنۇپتۇ. بۇنى كۆرۈپ، سەللە باتۇر:

— بىر دەرەخ تەڭ كېلەلمەيۋاتقان نەرسىگە سەن بىلەن مەن قانداق تەڭ كېلەلمىز؟ قاچايلى، — دەپتۇ - دە، ئىك-كىسى قېچىپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۈچ ئاغىنە ئەركىن يايراپ سەپىرىنى داۋام قىپتۇ.

ئۈچ دوست

بۇرۇنقى زاماندا ئۈچ دوست ئۆتۈپتۇ. ئۇلار تۈلكە، تاشپاقا، سالجا ئىكەن، ئۇلار شۇنداق ئىجىل ـ ئىناق ئىدىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇلار مەسلىھەتلىشىپ دېھقانچىلىق قىلىشقا تۇتۇش قىپتۇ. دېھقانچىلىق قىلغان يېرىنىڭ ئۇستى يار، ئاستى چەكسىز كەتكەن مۇنبەت ئېتىزلىق ئىكەن. بىر كۈنى تۈلكە ئېتىزدا ئىشلەۋېتىپ شۇنداق دەپتۇ:

— ۋاي دوستلار، ئۇستىمىزدىكى يار ئۆرۈلۈپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ. مەن بېرىپ يۆلىۋالاي، بولمىسا، زىرائەتلىرىمىزنى بېسىۋېلىپ ۋەيران قىلىۋېتىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن تۈلكە يار تۈۋىگە بېرىپ سايىدە ئۇخلايدىغان بوپتۇ، سالجا بىلەن تاشپاقا بولسا، ھېرىپ ـ ئېچىپ ئىشلەيدىكەن.

كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆتۈپتۇ، بۇغدايمۇ پىشىپ قاپتۇ. سالجا بىلەن تاشپاقا بۇغداينى ئوروپ، تېپىپ، چەش

قىلىپ تەييار قىلغاندا، تۈلكە يېتىپ كەپتۇ ـ دە:

— ۋاي دوستلار، ئاشلىقىمىز تەييار بولدى. ئەمدى بۇنى قانداق بۆلۈشىمىز؟ — دەپتۇ. سالجا بىلەن تاشپاقا:

— سىز ھەممىدىن چوڭ بولغاندىكىن، ئاقىلانە بىر مەسلىھەت كۆرسىتىڭ، — دەپتۇ. تۈلكە:

— ئۇنداق بولسا، مېنىڭ مەسلىھىتىم مۇنداق: بىز ئىككى چاقىرىم يىراقلىقتا بىرىپ خامانغا يۈگۈرۈپ كېلىمىز. كىم خامانغا بۇرۇن يېتىپ كەلسە شۇ ئەڭ كۆپ ئا-

لىدۇ، ئىككىنچى بولۇپ كەلگىنى ئۇنىڭدىن ئاز ئالسۇن، ئاخىردا كەلگىنى ئەڭ ئاز ئالسۇن. مۇشۇنداق بولۇشسەك، قانداق؟ — دەپتۇ. بۇنىڭغا سالجا بىلەن تاشپاقىمۇ قوشۇلۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار خاماندىن ئىككى چاقىرىم يىراقلىققا بېرىپتۇ ۋە «بىر»، «ئىككى» دېگەن بۇيرۇق بىلەن تەڭ يۈگۈرۈپتۇ. بۇيرۇق بېرىلىشى بىلەن سالجا تۈلكىنىڭ پۇتىغا چاپلىشىۋاپتۇ. تۈلكە ئۆلەر - تىرىلىشىگە قارىماي خامانغا قاراپ چېپىپتۇ. ئۇ ھېرىپ - ئېچىپ ئۆلەي دېگەندە خامانغا ئاران يېتىپ كېلىپ، ھەممىدىن بۇرۇن مەن كەلدىم. مەن ھەممىدىن جىق ئالىدىغان بولدۇم، دەپ، تازا خۇشال بولۇشىغا، سالجا تۈلكىنىڭ پۇتىدىن ئاستا چۇشۇۋېلىپ:

— ۋاي ئاداش، مېنى دەسسىۋەتمىگىن، — دەپتۇ. تۈلكىنىڭ ئۆڭى ئۆچكەن ھالدا:

— سەن قاچان كەلدىڭ؟ — دەپتۇ. سالجا:

— مەن «بىر»، «ئىككى» دېگەن بۇيرۇق بېرىلگەن ھامانلا خامانغا قاراپ ئۇچقاندەك چاپقاندىم، سەندىن بۇرۇن يېتىپ كەپتىمەن ! — دەپتۇ.

سالجا بىلەن تۈلكە ئىككىسى تاشپاقىنى ساقلاپ ئولتۇرۇپتۇ. تاشپاقا يېرىم يولغا كېلىپ ئۆزىنىڭ ئاغزىغا ئۆزى ئۇرۇپ قانىتىپ خامانغا يېتىپ كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن سالجا بىلەن تۈلكە:

— ۋاي ئاداش، نېمە بولدۇڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ۋاي قويساڭلارچۇ، نېمىسىنى ئېيتاي، يولدا بىر توپ ئوۋچىلار تايغانلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ كېلىۋېتىپتىكەن، مېنى تۇتۇۋېلىپ: «مۇشۇ ياقتا ھېلىلا بىر تۈلكە ئۆتۈپ كەتكەندەك قىلىۋىدى، كۆردۈڭمۇ، يوق؟» دەپ سورىدى. مەن: «كۆرمىدىم» دېدىم. ئۇلار گېپىمگە ئىشەنمەي، مېنى راسا ئۇردى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئامالسىز: «مۇشۇ ياقتا كەتتى» دېۋىدىم، ئۇلار مۇشۇ ياقتا كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان تۈلكىنىڭ ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۇچۇپتۇ - دە: «مېنى كۆرمىدىم دەڭلار، مەن جىنىمنى قۇتقۇزاي» دەپ خاماندىن بەدەر قېچىپتۇ. تەييار بولغان ئاشلىق سالجا بىلەن تاشپاقىغا قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆز ئەجرىنىڭ مېۋىسىنى ئۆزلىرى يەپتۇ.

كەكلىكلەر

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئۆتكەن زاماندا ئاق تاغنىڭ ئالدىدا، قارا تاغنىڭ كەينىدە بىر توپ كەكلىك بەك ئىناق ياشايدىكەن، ئۇلار دائىم ئۆزلىرىنىڭ قېرى باشلىقىنىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئىش ئېلىپ بارىدىكەن.

كۈنلەردىن كۈنلەر ئۆتۈپ، ئايلاردىن ئايلار ئۆتۈپ، بىر كۈنى قېرى باشلىق ھەممە كەكلىكلەرنى ئۆز ئەتراپىغا يىغىپتۇ ۋە ئۇلارغا ۋەسىيەت قىلىپ:

— باللىرىم، بىز بەك ياخشى ياشاپ كەلگەندۇق، بىر - بىرىمىزنىڭ مەسلىھىتى بىلەن ئىش ئېلىپ بارغاندۇق. مانا كۆرۈپ تۇرۇپسىلەر، بىزنىڭ ئارىمىزدا تا مۇشۇ كۈنگىچە يا ئۇرۇش - تالاش، يا رەنجۇ ئاداۋەت كۆرۈلمىدى. مېنىڭ بولسا، ئىككى پۇتۇم گۆرگە ساڭگىلىدى، مۇبادا ئۆلۈپ - تارتىپ كەتسەممۇ، ئاز - تولا پايدىسى بولۇپ قالار، سىلەرگە كىچىككىنە ۋەسىيىتىمنى ئېيتىپ قوياي. بىرىنچى ۋەسىيىتىم، دائىم مۇشۇنداق ياشاڭلار، ئۇرۇشماڭلار، سوقۇشماڭلار، باشلىقىڭلارنىڭ مەسلىھەتى

بىلەن ئىش ئىلىپ بېرىڭلار؛ ئىككىنچى ۋەسىيىتىم، ھېچ-قاچان توپتىن ئايرىلماڭلار، يالغۇز ياشىماڭلار؛ ئەڭ ئاخىر-قى ۋەسىيىتىم، مۇشۇ كۆرۈنگەن قارا تاغنىڭ ئارقىسىغا ئۆتمەڭلار، ئەگەر بەك ئۆتكۈڭلار كېلىپ كەتسە، ھەممىڭلار بىللە ئۆتۈڭلار، — دەپتۇ. قېرى باشلىقنىڭ سۆزىنى ئاڭ-لىغان كەكلىكلەر:

— خاتىرجەم بولۇڭ، ئاتا، دېگەنلىرىڭىزنىڭ ھەممى-سىنى بەجا كەلتۈرىمىز — دەپتۇ.

ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي قېرى كەكلىك ئۆلۈپ كېتىپتۇ، شۇنداقتىمۇ ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ يېڭى باشلىقىنىڭ مەسلىھەتى بىلەن بۇرۇنقىدىنمۇ ياخشى كۈن كەچۈرۈپتۇ. بىر كۈنى چۈشلەر بىلەن ئوزۇقلۇق ئىزدىگىلى چىققان كەكلىكلەر ئوۋدىن قايتىۋاتقاندا، ئارىسىدىن بىرى ئايرىلىپ قاپتۇ. ئۇ كۆپ ۋاقىتلاردىن بېرى شۇنىلا ئويلايدىكەن: نېمە ئۈچۈن ئاتىمىز بىزنى بۇ تاغنىڭ ئۇ قېتىغا ئۆتمەڭلار، دېدى؟ مۇشۇنىڭدا بىر گەپ بار. «كۆزۈڭنىڭ بارىدا شەھەر كۆر، چىشىڭنىڭ بارىدا گۆش يە» دەپتىكەن، تەۋەككۈل قىلىپ بىر ئۆتۈپ باقمايمۇ. ئۇ ئارزۇسىغا بۈگۈن راسا ئوبدان بىر پەيت تۇغۇلغىنى ئۈچۈن خۇشال بولۇپ، قىن-قىنىغا پاتماي قارا تاغقا قاراپ ئۇچۇپتۇ، ئۇچۇپتۇ، ئۇچۇپ-تۇ... ئاز ئۇچۇپتۇ، كۆپ ئۇچۇپتۇ، ئاخىر قارا تاغقا يېتىپ بېرىپتۇ، شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، ھەممە ياق يايپېشىل، سۇلار شارقىراپ ئېقىپ تۇرغان. شۇ چاغدا كەكلىك: «ھە،

ئاتمىز بىزدىن بۇ يەرلەرنى قىزغىنىپ، شۇ قىزىل تاش-
لىق گىياھسىز تاغدىلا ئۆلۈپ كەتسۇن، دەپ ئويلاپتىكەن-
دە» دەپ، ئىچ - ئىچىدىن تىت - تىت بولۇپ كېتىپتۇ.
ئۇ شۇنداق ئۇچۇپ كېتىپ بارسا، بىر يەردە بىر ئوچۇم
قوناق چېچىلىپ تۇرغان. كەكلىك بۇنى كۆرۈپ نەپسى تا-
قىلداپ شۇ قوناققا قاراپ ئۆزىنى ئېتىپتۇ. دەل شۇ چاغدا
ئۇگدەپ قالغان ئوۋچىنىڭ قولىدىكى يىپ سىلكىنىپتۇ،
شۇنداق بېشىنى كۆتۈرسە، بىر كەكلىك قىلتاقتىكى قو-
ناقنى يەۋاتقان، ئوۋچى دەررۇ يىپنى تارتقانىكەن، كەكلىك-
نىڭ ئىككىلا پۇتى قىلتاققا چۈشۈپتۇ.

شۇ ۋاقىتتا ھېلىقى تاغدىكى كەكلىكلەر چۆرىدىشىپ
ئولتۇرۇپ بىر - بىرىنى ساناشقا كىرىشىپتۇ، قارىغۇدەك
بولسا، ئارىدىن بىر كەكلىك يوق، ئاخىر ئۇلار شۇ كەك-
لىكنى ئىزدەش ئۈچۈن يەنە بىر كەكلىكنى ئەۋەتىپتۇ.
ئۇمۇ خۇددى بۇرۇنقى كەكلىك ئۇچقان يوللاردىن ئۇچۇپ

كېلىۋېتىپ شۇنداق قارىغۇدەك بولسا، ھېلىقى كەكلىك پوكۇنىنى يەرگە يېقىپ ياتقۇدەك، ئالدىدا قوناقلار چېچىلىپ تۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرۈپ، ئىزدەشكە كەلگەن كەكلىك، ھە، بۇ تويغۇچە يەۋېلىپ ئۇچالماي قاپتۇ ـ دە، دەپ، كەكلىكنىڭ قېشىغا چۈشۈپ، تىنچلىقمۇ سوراشماي، چېچىلىپ كەتكەن قوناقلارنى تېرىپ يېيىشكە باشلاپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئوۋچى، ھە، يەنە بىرىنى تۇتتۇم، دەپ خۇشال بولۇپ، قىلتاقنى بىر تارتىپتىكەن، ئۇنىڭ پۇتىمۇ قىلتاققا چۈشۈپتۇ... ئوۋچى، ئىككىنى بەرگەن خۇدا ئۈچىنىمۇ بېرەر، دەپ، يىپ-نى تۇتۇپ ئولتۇرۇپتۇ... بۇ ئىككى كەكلىك ئۆزىنى ئۇياق-قا ئۇرۇپ، بۇياققا تاشلاپ بېقىپتۇ، ھېچ قىلتاقتىن قۇ-تۇلالماپتۇ. كۈن ئاستا ئولتۇرۇشقا باشلاپتۇ. ئىككىلا كەك-لىكتىن خەۋەر ئالالمىغان كەكلىكلەر ئاخىر ئۇلارنى تېپىش كويىغا چۈشۈپتۇ ۋە ھەممىسى قېرى ئاتىسىنىڭ ۋەسىيە-تىنى يادىغا كەلتۈرۈپ، بىرلىكتە ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپتۇ. ئۇلار ئۇچۇپ كېتىپ بېرىپ قارىغۇدەك بولسا، ئىككىلا كەكلىك دانلاپ تۇرغان... بىرئاز پەسلەپ يەنە بىر سىنـ-چىلاپ قاراپتىكەن، ئۇلارنىڭ پۇتىدىكى قىلتاقلار ئوچۇقلا كۆرۈنۈپتۇ. بۇ بىر توپ كەكلىكلەرنى كۆرۈپ ئوۋچىمۇ قىن ـ قىنىغا پاتماي، يۈرەكلىرى دۈكۈلدەپ كېتىپتۇ. قېرى باشلىقى شۇ چاغدا:

— بۇلار قىلتاققا چۈشۈپ قاپتۇ. ھەممىمىز بىر يو-لىلا ئۆزىمىزنى قىلتاققا ئاتايلى ـ دە، ئۇلارنى قىلتاقلىرى

بىلەن كۆتۈرۈپ چىقايلى، ـــ دەپتۇ.

دېگەندەك ھەممىسى گۇرۇلدەپ كېلىپ قىلتاققا ئۆز-لىرىنى ئۇرۇپتۇ، قىلتاقنى كەكلىكلەر بىلللە بىلىلا چىشلىرىدا چىشلەپ ئاسمانغا كۆتۈرۈپ چىقىپ كېتىپتۇ. بۇلارنى كۆرگەن ئوۋچىنىڭ ئاغزى ئېچىلىپلا قاپتۇ. بىر-ھازادىن كېيىن كەكلىكلەر ئۆزلىرىنىڭ ماكانلىرىغا يېتىپ كېلىپ، ئۇلارنىڭ پۇتلىرىدىكى يىپلارنى چىشلىرى بىلەن قىيىپ ئۈزۈپتۇ ۋە قالغان ئۆمرىنى ھەممىسى بىللە ئىناق ئۆتكۈزۈپتۇ.

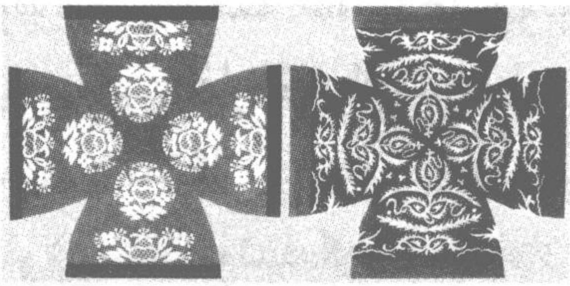

Document generated by Anna’s Archive around 2023-2024 as part of the DuXiu collection (https://annas-blog.org/duxiu-exclusive.html).

Images have been losslessly embedded. Information about the original file can be found in PDF attachments. Some stats (more in the PDF attachments):
{
"filename": "NDAyMDk4ODkuemlw",
"filename_decoded": "40209889.zip",
"filesize": 29778435,
"md5": "7035308f8168da784848d087b18eb94f",
"header_md5": "d581d41676da42e9c873abdb18949802",
"sha1": "688b3930671c627403cc5e87692935105166f0fb",
"sha256": "e6b9f0fc49b3fff66ebbc3d312061de464a65e84bca705396f67629ae6195a6d",
"crc32": 2452032295,
"zip_password": "",
"uncompressed_size": 31497851,
"pdg_dir_name": "\u2563\u00b0\u2561\u256b \u256c\u00bc\u256c\u00df\u2562\u221a\u256c\u2500_40209889",
"pdg_main_pages_found": 74,
"pdg_main_pages_max": 74,
"total_pages": 83,
"total_pixels": 325390959,
"pdf_generation_missing_pages": false
}